

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

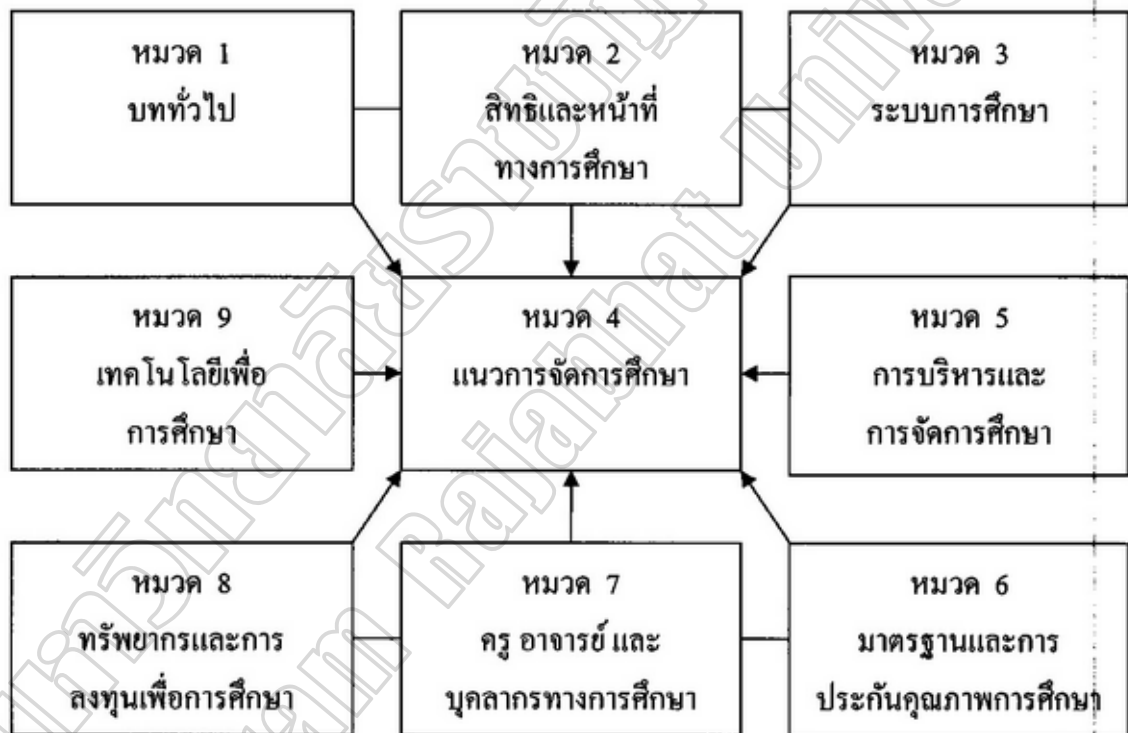
การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องครั้งนี้ เป็นการค้นคว้าเรื่องเกี่ยวกับ แนวคิด ทฤษฎี เอกสาร ตำรา ผลงานวิจัย เพื่อนำมาประกอบในการศึกษาการบริหารการจัดการเรียนรู้ ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามความคิดเห็นของผู้อำนวยการสถานศึกษาและครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2 มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. การปฏิรูปการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
2. การบริหารสถานศึกษา
 - 2.1 ความหมายและความสำคัญของการบริหารสถานศึกษา
 - 2.2 ความหมายการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
 - 2.3 ขอบข่ายของการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
 - 2.3 แนวทางการบริหารจัดการสถานศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ
 - 2.4 การบริหารงานวิชาการ
 - 2.5 การบริหารงบประมาณ
 - 2.6 การบริหารงานบุคคล
 - 2.7 การบริหารทั่วไป
 - 2.8 บทบาทผู้บริหารในการบริหารการศึกษา
3. การบริหารการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
 - 3.1 การบริหารจัดการที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
 - 3.2 ปรัชญาการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
 - 3.3 ความหมายและวิธีการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
 - 3.4 ปัจจัยสำคัญในการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
 - 3.5 ตัวบ่งชี้ของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
4. การปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 5.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

การปฏิรูปการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 บังคับใช้แล้วมีผลบังคับให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาอันเป็นวาระสำคัญแห่งชาติ มีสาระสำคัญทั้งสิ้น 9 หมวด โดยเฉพาะในหมวดที่ 4 แนวการจัดการศึกษา เป็นการปฏิรูปการเรียนรู้ที่ถือว่าเป็นหัวใจของการปฏิรูปการศึกษา โดยเริ่มตั้งแต่มาตรา 22 หลักการจัดการศึกษา มาตรา 23 สาระการเรียนรู้ มาตรา 24 กระบวนการเรียนรู้ มาตรา 25 บทบาทครูในการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ มาตรา 26 การประเมินผลการเรียนรู้ มาตรา 27,28 การพัฒนาหลักสูตรระดับต่าง ๆ มาตรา 29 บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง มาตรา 30 การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ (คณะกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้, 2543 : 9) หมวดที่ 5 เกี่ยวกับการบริหารและการจัดการศึกษา ได้กำหนดโครงสร้างการบริหารการศึกษาใหม่ แบ่งระดับการบริหารงานเป็น 3 ระดับ คือ ระดับนโยบายซึ่งกำหนดโดยส่วนกลาง ระดับเขตพื้นที่การศึกษาและระดับสถานศึกษาระดับนโยบาย กำหนดกระทรวงที่รับผิดชอบดูแลด้านการศึกษาเพียงกระทรวงเดียว คือ กระทรวงการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นการรวมหน่วยงานหลักที่จัดการด้านการศึกษาให้อยู่ร่วมเป็นกระทรวงเดียว มีหน้าที่กำกับดูแล ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการจัดการศึกษาทุกประเภท ในรูปของคณะกรรมการ ซึ่งแบ่งออกเป็นสององค์กร คือ สถานศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ ระดับปฏิบัติสำหรับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นภารกิจของเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จะต้องมีการกำหนดภายในปี 2545 และมีคณะกรรมการและสำนักงานการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมบริหารงานในรูปของคณะกรรมการ ทำหน้าที่กำกับดูแลสถานศึกษาในพื้นที่ พิจารณาจัดตั้ง ยุบ รวมหรือเลิกสถานที่ การกำหนดเขตพื้นที่การศึกษาเป็นเรื่องสำคัญ และมีความซับซ้อนที่ต้องพิจารณาด้วยความรอบคอบได้มีข้อเสนอให้จัดทำโครงการนำร่องเพื่อทดลองตัวแบบต่าง ๆ ของการกระจายอำนาจที่คาดว่าจะมี 12 พื้นที่ รวมทั้งการฝึกอบรมผู้บริหารการศึกษาและฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง สำหรับผลการศึกษาตัวแปรเพื่อกำหนดเขตพื้นที่การศึกษาของ สกศ. (พ.ศ. 2542) ร่วมกับ สปช. และสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ พบว่าตัวแปรในการกำหนดพื้นที่ 6 ตัวแปร ได้แก่ (1) จำนวนประชากร (2) อัตราความหนาแน่นของประชากร (3) จำนวนสถานศึกษา (4) ลักษณะภูมิศาสตร์ (5) การคมนาคมและการสื่อสาร (6) เขตอำเภอและลักษณะเฉพาะทางสังคมวัฒนธรรม เมื่อทดสอบความเป็นไปได้ของตัวแปรทั้ง 6 มาทดลองกำหนดพื้นที่ในการบริหารจัดการใน 4 จังหวัด ผลการวิจัยมีข้อเสนอแนะว่า ตัวแปรที่ใช้ในการกำหนดพื้นที่การศึกษาควรใช้ 4 ตัวแปร คือ (1) จำนวนประชากรประมาณ 200,000 คน (2) เขตอำเภอควรรวมอำเภอที่มีเขตติดต่อกันและไม่แยกกัน (3) จำนวนสถานศึกษาไม่ควรต่ำกว่า 100 แห่ง และ (4) ลักษณะภูมิศาสตร์ การคมนาคมและการสื่อสารควรเดินทางไปกลับได้ภายใน 1 วัน การกำหนดเขตพื้นที่การศึกษา ควรกำหนดเป็น 2 ลักษณะ คือ พื้นที่ลักษณะทั่วไป และ พื้นที่

ลักษณะพิเศษ พื้นที่ลักษณะทั่วไปใช้ตัวแปร 3 ตัว คือ จำนวนประชากรเขตอำเภอและจำนวนสถานศึกษา พื้นที่ลักษณะพิเศษที่มีภูมิประเทศและการสื่อสารไม่สะดวก ใช้ตัวแปร 3 ตัว คือ ลักษณะภูมิประเทศ การคมนาคม และการสื่อสาร เขตอำเภอ และจำนวนสถานศึกษา สถานศึกษาเป็นหัวใจของการบริหารจัดการศึกษาที่มีการศึกษามากมาย และในหมวดที่ 7 มาตรา 52 การพัฒนาครูรัฐให้กระทรวงส่งเสริมให้มีระบบ กระบวนการผลิต การพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง โดยการกำกับและประสานให้สถาบันที่ทำหน้าที่ผลิตและพัฒนาครู คณาจารย์ รวมทั้งบุคลากรทางการศึกษาให้มีความพร้อมและมีความเข้มแข็งในการเตรียมบุคลากรใหม่และการพัฒนาบุคลากรประจำการอย่างต่อเนื่อง ดังภาพประกอบ 2.1 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543 : 11-12)

ภาพประกอบ 2.1 แสดงการแบ่งหมวดที่เกี่ยวกับการปฏิรูปการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

โดยสรุปแล้ว สาระทุกหมวดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติจะมุ่งประ โยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน ให้ผู้บริหารการศึกษาต้องเป็นผู้มีความสามารถ เป็นมืออาชีพ มีความเข้าใจในจุดหมาย มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และเห็นแก่ประ โยชน์ของชาติเพื่อพัฒนาบุคคลตามจุดหมายของการจัดการศึกษา ต้องทำงานด้วยความร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลจากทุกฝ่าย ในขณะที่เดียวกันก็ต้องมีการตรวจสอบคุณภาพ

การบริหารสถานศึกษา

ผู้บริหารการศึกษาในทุกระดับนับว่าเป็นผู้ที่มีความสำคัญในการจัดการศึกษาให้เกิดผลต่อการสร้างเด็ก เยาวชน และพลเมืองให้เป็นคนดี คนเก่ง และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยเฉพาะผู้บริหารสถานศึกษานั้นเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกับครู นักเรียน และชุมชนมากที่สุด จึงมีหน้าที่โดยตรงในการบริหารงานในสถานศึกษาทุกงาน โดยเฉพาะการบริหารการศึกษา ตามแนวปฏิรูปการศึกษา ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องร่วมดำเนินการส่งเสริม สนับสนุน ประสานงาน นิเทศ ติดตาม ช่วยเหลือครูผู้สอน นักเรียน และผู้เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา เพื่อให้การบริหารการศึกษามีประสิทธิผลและเกิดประสิทธิผล

ความหมายและแนวคิดของการบริหารสถานศึกษา

สำหรับการบริหารสถานศึกษาหรือการบริหาร โรงเรียนนั้น ได้มีนักการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้ให้ความหมาย และให้แนวคิดไว้ในทัศนะต่าง ๆ ดังนี้

จรัส นองมาก (2541 : 93) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่นการบริหารจำเป็นจะต้องใช้ศาสตร์และศิลป์ในการนำเอาทรัพยากรการบริหาร มาประกอบตามกระบวนการบริหาร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารจึงต้องทำงานกับคณะบุคคลหรือในกลุ่ม เพื่อประกอบภารกิจให้ได้ตามที่ต้องการ

นพพงษ์ บุญจิตราคุลย์ (2543 : 24) กล่าวว่า การบริหาร โรงเรียน หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมมือดำเนินการเพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมในทุกด้าน คือ บุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถพฤติกรรมและคุณธรรมเพื่อให้มีค่านิยมตรงกับความต้องการของสังคม โดยกระบวนการต่าง ๆ ที่ต้องอาศัยการควบคุมสิ่งแวดล้อมเพื่อส่งผลต่อบุคคล ตลอดจน อาศัยทรัพยากร และเทคนิคต่าง ๆ อย่างเหมาะสม เพื่อให้บุคคลพัฒนาตรงตามเป้าหมายของสังคม ที่ตนดำเนินชีวิตอยู่

วิรัช วรรณศิริ (2545 : 9) ได้กล่าวถึง ความหมายของการบริหารสถานศึกษาว่า หมายถึง กระบวนการต่างๆ ในการดำเนินงานของกลุ่มบุคคล เพื่อให้บริการทางการศึกษาแก่สมาชิกในสังคมให้บรรลุตามจุดหมายที่กำหนดไว้

จากการศึกษาแนวคิดของการบริหารสถานศึกษา สรุปได้ว่า การบริหารสถานศึกษา เป็นกิจกรรมต่าง ๆ ที่ดำเนินงานโดยกลุ่มบุคคลเป็นกระบวนการเพื่อร่วมมือกันพัฒนาคุณภาพของงานภายในสถานศึกษาและการให้บริการทางการศึกษาแก่สมาชิกของสังคม ให้บรรลุ วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ร่วมกัน ดังนั้น การบริหารสถานศึกษา จึงเป็นกระบวนการ ที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการจัดการศึกษา ซึ่งหากดำเนินการ ได้อย่างมีประสิทธิภาพย่อมก่อให้เกิด ประสิทธิภาพ กล่าวคือ ผู้เรียน ซึ่งเป็นผลผลิตของการจัดการศึกษาเป็นบุคคลที่มีคุณภาพนั่นเอง

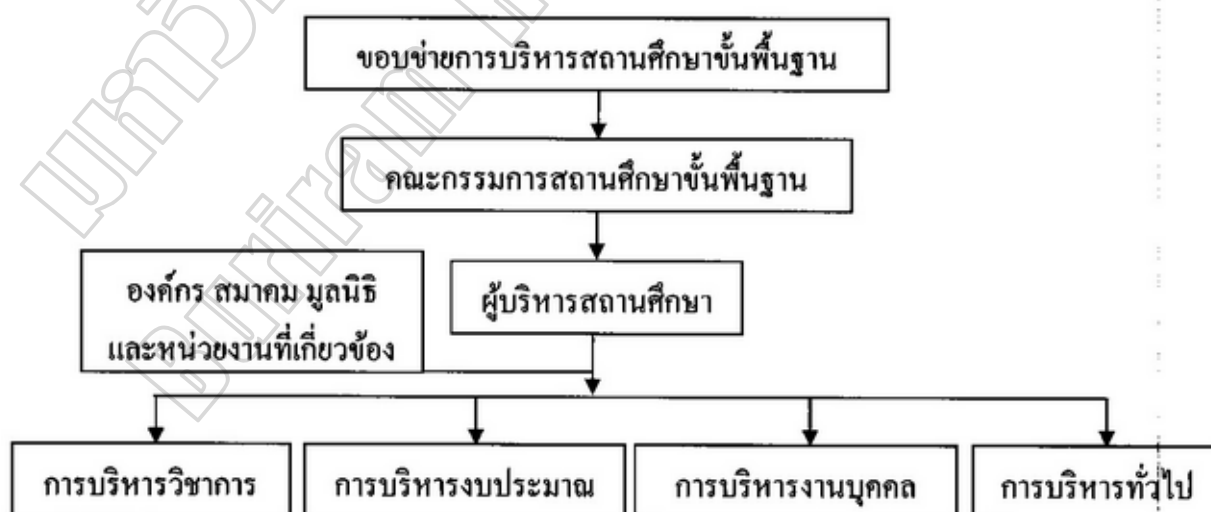
ความหมายของการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 กล่าวถึง ส่วนที่เกี่ยวข้องกับความหมายของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ไว้ในมาตรา 4 วรรคสองว่า การศึกษาขั้นพื้นฐานหมายความว่า การศึกษาก่อนระดับอุดมศึกษา ในมาตรา 5 กล่าวว่า สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายความว่า สถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และมาตรา 16 กล่าวว่า การศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย การศึกษาซึ่งจัด ไม่น้อยกว่าสิบสองปี ก่อนระดับอุดมศึกษา การแบ่งระดับและประเภทการศึกษา ให้เป็นไปตามที่ได้กำหนดไว้ในกฎกระทรวง ดังนั้น กระทรวงศึกษาธิการ จึงออกกฎกระทรวง ว่าด้วยการแบ่งระดับและประเภทของการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2546 สรุปได้ว่า การศึกษาที่เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ ระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา โดยที่ในระดับมัธยมศึกษา ให้แบ่งย่อยเป็นระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และระดับมัธยมศึกษาตอนปลายแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทสามัญศึกษาและอาชีวศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 ก : 2-9)

สรุปได้ว่า สถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง สถานศึกษาทุกแห่งที่จัดการศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา

ขอบข่ายของการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

การบริหารจัดการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีขอบข่าย ภารกิจครอบคลุม การดำเนินงาน 4 ด้าน สามารถสรุปได้ดังที่ปรากฏตามภาพประกอบ 2.2 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 ข : 32) คือ

ภาพประกอบ 2.2 ขอบข่ายการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

แนวทางการบริหารจัดการสถานศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 39 และ 40 กำหนดให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป ไปยังคณะกรรมการ และสำนักงานการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาในเขตพื้นที่ การศึกษาโดยตรง (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 ข : 27)

ตามนัยของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 การบริหารจัดการการศึกษาของสถานศึกษาจะเปลี่ยนแปลงไปในทิศทาง ของการบริหารจัดการที่สถานศึกษา (School-based Management หรือ SBM) กล่าวคือ สถานศึกษาจะมีอิสระในการบริหารและจัดการศึกษาทั้งในด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหาร บุคคล และการบริหารงานทั่วไป ที่สนองตอบต่อความต้องการของผู้รับบริการและชุมชนโดยรอบ ภายใต้กรอบนโยบายและแผนที่กระทรวง และเขตพื้นที่การศึกษากำหนด โดยมีคณะกรรมการ สถานศึกษาทำหน้าที่ในการบริหารจัดการ ทั้งนี้ต้องดำเนินงานด้วยความโปร่งใส และเปิดโอกาส ให้สังคมตรวจสอบตลอดเวลา

ดังนั้น เมื่อพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มีผลบังคับใช้ ภารกิจที่ต้องเร่งดำเนินการ คือ หาแนวทางเพื่อให้การ กระจายอำนาจไปยังเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาได้ผลสมตามเจตนารมณ์ของ พระราชบัญญัติฯ สิ่งสำคัญที่ต้องดำเนินการ คือ ต้องปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ และขอบข่ายการ ดำเนินงานของหน่วยงาน และบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เช่น การลดขนาดการบริหารใน ส่วนกลาง ขจัดขั้นตอนที่ไม่จำเป็นออกไป เพื่อทำหน้าที่กำกับ และตรวจสอบการดำเนินงาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาซึ่งจะตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติจะประสานงานที่ เชื่อมโยงระหว่างส่วนกลาง และสถานศึกษา โดยจะทำหน้าที่กำกับ ดูแล ส่งเสริม และสนับสนุน สถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาให้สามารถจัดการศึกษา สอดคล้องตามนโยบาย และมาตรฐาน การศึกษา ส่วนบทบาทหลักในการบริหารจัดการศึกษานี้ มีผลให้สถานศึกษาโดยตรง

การบริหารงานวิชาการ

การบริหารงานวิชาการ ได้มีผู้ให้ความหมายที่สำคัญไว้ดังนี้
 ภิญ โสธร (2516 : 282) ให้ความหมายว่า คือ การบริหารกิจกรรมทุกชนิด ในโรงเรียนที่เกี่ยวกับการปรับปรุง การพัฒนาการสอนให้ได้ผลและมีประสิทธิภาพ
 อภิรมย์ ณ นคร (2522 : 72) ให้ความหมายว่า คือการจัดการสอนโดยใช้ทรัพยากร ต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ตามจุดประสงค์ของหลักสูตร ซึ่งขอบข่ายมีดังนี้

การจัดหลักสูตร การเรียนการสอนการจัดตารางเรียน การนิเทศการศึกษา อุปกรณ์การสอน
แบบเรียนห้องสมุด โรงเรียนและการวัดผลการศึกษา

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2523 : 100-105) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการเป็นทั้งศาสตร์
ทั้งศิลป์ที่ยากยิ่งเพราะจะต้องมีหลักการที่ดี มีชั้นเชิงสูง หรือศิลปะในการที่จะทำให้อื่นๆ
เข้ามายังทางวิชาการที่ต้องการ

พนัส หันนาคินทร์ (2524 : 38) ให้ความหมายว่า งานวิชาการ คือการหาครูที่ดีมา
ทำการสอนการจัดแบ่งหน้าที่ การปฐมนิเทศครูใหม่ และการสร้างน้ำใจในการทำงาน ให้ครูมี
ความสามารถขึ้นการพิจารณาความดีความชอบ การประชุมครู การปกครองครูและการนิเทศการ
สอนและเกี่ยวกับหลักสูตร ได้แก่ การเลือกเนื้อหาของหลักสูตร การทำประมวลการสอน การเลือก
หาแบบเรียน การจัดหาห้องสมุดและการวัดผลการสอน

พวงรัตน์ วิเวกานนท์ (2526 :13) ให้ความเห็นว่าขอบข่ายงานวิชาการ ได้แก่
ปรัชญาทางการศึกษาขึ้นมา และตั้งวัตถุประสงค์ในการบริหารเพื่อให้บรรลุปรัชญาทางการศึกษา
จัดทำโครงการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ จัดให้มีการประเมินผลหลักสูตรและการเรียน
การสอน สร้างบรรยากาศในโรงเรียนให้พร้อมที่จะรับการเปลี่ยนแปลง และจัดหาวัสดุเพื่อการเรียน
การสอนให้เพียงพอ

สุวิทย์ บุญช่วย (2526 : 59-66) ได้จำแนกลักษณะของงานวิชาการในโรงเรียนซึ่ง
ผู้บริหารต้องรับผิดชอบมีขอบข่าย ดังนี้ งานด้านหลักสูตรงานด้านการเรียนการสอน งานเกี่ยวกับ
สื่อและอุปกรณ์การสอน งานด้าน วัดผลและประเมินผลการเรียนงานสนับสนุนวิชาอื่น

สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดขอบข่ายการบริหารงาน
วิชาการว่าประกอบด้วย การพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพ และความต้องการของท้องถิ่น
การส่งเสริม การสนับสนุนให้ครูจัดทำแผนการสอน การจัดหาเอกสารประกอบหลักสูตร การหาสื่อ
การเรียนการสอน การดำเนินการให้ครูผลิตและใช้สื่อการสอน การจัดชั้นเรียน การจัดกิจกรรมเสริม
หลักสูตร การให้มีมุมหนังสือ หรือห้องสมุด การวัดผลและประเมินผล การส่งเสริมให้ครูจัดทำ
แฟ้มข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคล การประเมินคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน การจัดศูนย์อุปกรณ์
และการบริการแนะแนว (กองพัฒนานักศก. 2536 : 6-7)

จากแนวคิดและแนวดำเนินงานสรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการนั้น เป็นหน้าที่ที่
สำคัญยิ่งของงานผู้บริหารสถานศึกษา เพราะเป็นงานหลัก เป็นงานที่จำเป็นต้องมีการดำเนินงาน
การส่งเสริม สนับสนุน ประสานงาน แนะนำ นิเทศ จัดหา เพื่อให้การบริหารจัดการการเรียนรู้ที่เน้น
ผู้เรียนเป็นสำคัญตามทัศนะของผู้อำนวยการสถานศึกษาและครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษานูริรัมย์ เขต 2 มีประสิทธิภาพ

การบริหารงบประมาณ

การบริหารงานงบประมาณของสถานศึกษามุ่งเน้นความเป็นอิสระ ในการบริหารจัดการมีความคล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้ ชี้แจงหลักการบริหารมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์และบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน ให้มีการจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษา รวมทั้งจัดหารายได้จากบริการมาใช้บริหารจัดการเพื่อประโยชน์ทางการศึกษา ส่งผลให้เกิดคุณภาพที่ดีขึ้นต่อผู้เรียน

สรุปได้ว่า การบริหารงบประมาณ หมายถึง การบริหารงานในหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา เกี่ยวกับการจัดทำและการเสนอของงบประมาณ การจัดสรรงบประมาณ การตรวจสอบติดตามและประเมินผล การรายงานผลการใช้เงินและผลการดำเนินงาน การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา การบริหารการเงิน การบริหารบัญชี การบริหารพัสดุและสินทรัพย์

การบริหารงานบุคคล

การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา เป็นภารกิจสำคัญที่มุ่งส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองภารกิจของสถานศึกษา เพื่อดำเนินการด้าน การบริหารงานบุคคลให้เกิดความคล่องตัว อิสระภายใต้กฎหมาย ระเบียบ เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ได้รับการพัฒนา มีความรู้ ความสามารถ มีขวัญกำลังใจ ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ มีความมั่นคงและก้าวหน้าในวิชาชีพ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนเป็นสำคัญ

สรุปได้ว่า การบริหารงานบุคคล หมายถึง การบริหารงานในหน้าที่ ของผู้บริหารสถานศึกษา เกี่ยวกับการวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง การสรรหา บรรจุแต่งตั้ง การเสริมสร้างประสิทธิภาพการปฏิบัติราชการ วินัยและการรักษาวินัย และการออกจากราชการ

การบริหารทั่วไป

การบริหารทั่วไปเป็นงานเกี่ยวข้องกับการจัดระบบบริหารองค์กร ให้บริการบริหารงานอื่น ๆ บรรลุผลตามมาตรฐาน คุณภาพและเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีบทบาทหลักในการประสานส่งเสริม สนับสนุนและการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการให้บริการ การศึกษาทุกรูปแบบ มุ่งพัฒนาสถานศึกษาให้ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม ส่งเสริมในการบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ตามหลักการบริหารงานที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นหลัก โดยเน้นความโปร่งใส ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของบุคคล ชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

สรุปได้ว่า การบริหารทั่วไป หมายถึง การบริหารงานในหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินงานธุรการ งานเลขานุการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

การพัฒนาระบบเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ การประสานและการพัฒนาเครือข่ายการศึกษา การจัดระบบในการบริหารและพัฒนาองค์กร งานเทคโนโลยีสารสนเทศ การส่งเสริมสนับสนุนงานด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร และด้านบริหารทั่วไป การดูแลอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อม การจัดทำสำมะโนนักเรียน การรับนักเรียน การส่งเสริม ประสานงานด้านการจัดการศึกษาในระบบ นอกกระบบและตามอัธยาศัย การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา การส่งเสริมงานกิจการนักเรียน การประชาสัมพันธ์งานการศึกษา การส่งเสริม สนับสนุน ประสานงานด้านการจัดการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กร หน่วยงาน สถาบันอื่นที่จัดการศึกษา การประสานงานราชการกับเขตพื้นที่การศึกษาและหน่วยงานอื่น การจัดระบบควบคุมภายในหน่วยงาน งานบริการสาธารณะ และงานที่ไม่ได้ระบุไว้ในงานอื่น

จากการศึกษา ขอบข่ายการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สรุปได้ว่า การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จะต้องบริหารจัดการการศึกษาให้สนองตอบเจตนารมณ์ของรัฐที่ได้กระจายอำนาจการบริหารจัดการการศึกษา ให้สถานศึกษาดำเนินการได้โดยอิสระ และรวดเร็ว คล่องตัว สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชนและท้องถิ่น เน้นการมีส่วนร่วมจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ซึ่งเป็นปัจจัยที่จะทำให้สถานศึกษา มีความเข้มแข็งในการบริหารจัดการ โดยมีขอบข่ายการบริหาร 4 ด้าน คือ ด้านการบริหารงานวิชาการ ด้านการบริหารงบประมาณ ด้านการบริหารบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป ซึ่งภารกิจการบริหารงานทั้ง 4 ด้านนั้น จะต้องส่งเสริมสนับสนุน สัมพันธ์เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน โดยมีการบริหารงานวิชาการเป็นภารกิจหลัก บุคลากรในสถานศึกษาต้องร่วมกันดำเนินงานให้ครอบคลุมในทุกภารกิจ และในบางภารกิจนั้น จำเป็นที่ต้องดำเนินการ โดยความร่วมมือของชุมชน ท้องถิ่น องค์กร หน่วยงาน รวมทั้ง สถาบันสังคมอื่นๆ ด้วย

บทบาทผู้บริหารในการบริหารการศึกษา

ผู้บริหารการศึกษาในทุกระดับนับว่าเป็นผู้ที่มีความสำคัญในการวางแผนและบริหารจัดการในองค์กรเพื่อให้เกิดผลต่อการสร้างเด็ก เยาวชน และพลเมืองให้เป็นคนดี คนเก่ง และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ซึ่งการที่บุคคลเข้าสู่ตำแหน่งสิ่งแรกที่ได้รับมอบหมายจากองค์กร คือบทบาท (Role) แต่ละคนจะได้รับบทบาทที่แตกต่างกันออกไป นั้นหมายถึงว่า พฤติกรรมในการปฏิบัติงานของบุคคลเป็นไปตามบทบาทที่ได้รับมอบหมาย ซึ่ง เดวิท เคธ (Davis Keith, 1962 : 40) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทและความรับผิดชอบที่กำหนดควบคู่กับตำแหน่งเสมอ บทบาทและความรับผิดชอบที่กำหนดไว้นี้ต้องเป็นที่รู้และเข้าใจกันระหว่างผู้ดำรงตำแหน่งเองและบุคคลอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ส่วน เซคคอร์ดและเบคแมน (Paul F. Secord and Carl W. Backman, 1964 : 454) ว่าเป็นการปฏิสัมพันธ์ (interaction) ระหว่างพฤติกรรมที่คาดหวังของ

บุคคลทั้ง 2 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งคือผู้ดำรงตำแหน่ง อีกฝ่ายหนึ่งคือบุคคลอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ต่อมา ทองคุณ หงส์พันธ์ (2513 : 17) ได้เสนอว่าบทบาทเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบงานโดยตรงและงานพิเศษที่ควรทำ ภิญ โญุ สาธร (2516 : 304) ได้กล่าวว่า บทบาทหมายถึงความมุ่งหวัง (expectation) ที่บุคคลอื่นคาดหวังบุคคลในตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่ง ควรจะกระทำ หรือแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งออกมาในสถานการณ์ใด สถานการณ์หนึ่ง และบทบาทที่ควบคู่กับตำแหน่งที่บุคคลดำรงเสมอ

จากที่กล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า บุคคลทุกคนมีบทบาทที่แตกต่างกัน โดยผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้ที่มีบทบาทที่มีความสำคัญที่สุดในองค์การเพราะบทบาทดังกล่าวมีอิทธิพลต่อองค์การ โดยส่วนรวมยิ่งกว่าบทบาทใดๆจนอาจกล่าวได้ว่าความเจริญก้าวหน้าหรือความสำเร็จของโรงเรียนหรือหน่วยงานทางการศึกษาใดขึ้นอยู่กับบทบาทผู้บริหาร โรงเรียนเป็นสำคัญ สำหรับองค์การทางการศึกษาทุกระดับการศึกษา ประกอบด้วย บุคลากร ครู อาจารย์ บุคลากรทางการศึกษาที่มีความรู้ความสามารถที่แตกต่างกันพอสมควร ดังนั้นบทบาทผู้บริหารโรงเรียนจึงแตกต่างกันจากบทบาทของผู้บริหารในองค์การหรือหน่วยงานอื่นอยู่บ้างพอสมควร ซึ่งเจมส์ สمول (James F. Small. 1974 : 21-22) ได้กล่าวถึงบทบาทผู้บริหารในสถานศึกษาทั่วไปไว้ 10 ประการ โดยพิจารณาจากหลักของการพัฒนาที่ว่า “ การพัฒนาคือการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่พึงประสงค์ ” ซึ่งมีดังต่อไปนี้ 1) ผู้ริเริ่ม หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ริเริ่มให้มีการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เพื่อพัฒนาสถานศึกษาที่ตนรับผิดชอบ 2) ผู้กระตุ้น หมายถึง ผู้บริหารในสถานศึกษาเป็นผู้กระตุ้น ส่งเสริมครู อาจารย์ และบุคลากรอื่นในสถานศึกษา เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการปฏิบัติงานให้เป็นไปในทางที่ก่อให้เกิดการพัฒนา 3) ผู้ดูแลสั่งการให้ ครู อาจารย์ และบุคลากรอื่น ๆ ในสถานศึกษาปฏิบัติให้เป็นไปตามนโยบายและระเบียบต่าง ๆ 4) ผู้ปฏิบัติ หมายถึง ผู้บริหารในสถานศึกษาเป็นผู้ปฏิบัติตามนโยบายที่ได้รับจากผู้บริหารระดับสูงขึ้นไป 5) ผู้เชื่อมโยง หมายถึง ผู้บริหารในสถานศึกษาเป็นผู้เชื่อมโยงระหว่างผู้บริหารระดับสูงกับ ครู อาจารย์ และบุคลากรอื่นในสถานศึกษา 6) ผู้ประสานงาน หมายถึง ผู้บริหารในสถานศึกษาเป็นผู้ประสานงานต่าง ๆ ของสถานศึกษาคำเนินไปด้วยดี และบรรลุ เป้าหมาย 7) เป็นผู้ชักจูงหรือยับยั้ง หมายถึง ผู้บริหารในสถานศึกษาเป็นผู้ชักจูงหรือผู้นำในการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เกิดการพัฒนา และขณะเดียวกันผู้บริหารในสถานศึกษาก็เป็นผู้ขัดขวาง ยับยั้ง การเปลี่ยนแปลงใดๆ ที่เห็นว่าไม่ใช่อการพัฒนา 8) ผู้แก้ต่าง หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ปกป้อง ครู อาจารย์ และบุคลากรอื่นในสถานศึกษาที่ตนรับผิดชอบให้ได้รับความเป็นธรรม 9) ผู้รับฟัง หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้รับฟังความคิดเห็นข้อเสนอแนะของครู อาจารย์ และบุคลากรอื่นในสถานศึกษา 10) ผู้วางเฉย หมายถึง ผู้บริหารในสถานศึกษาต้องทำตนเป็นคนกลางและวางเฉยก่อให้เกิดผลดีมากกว่าผลเสีย

จากแนวคิดของบุคคลต่าง ๆ ตามที่ได้เสนอมาพอสรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง การกระทำ การดำเนินงาน การแสดงออก การทำตามหน้าที่ หรือเป็นพฤติกรรมของบุคคลที่ควรกระทำหรือต้องปฏิบัติ อันเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจ หน้าที่ ความรับผิดชอบ ซึ่งเป็นอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบตามตำแหน่ง ซึ่งจะต้องเป็นที่รับรู้และเข้าใจกันระหว่างผู้ดำรงตำแหน่งและผู้เกี่ยวข้อง ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษา จึงหมายถึง ความมุ่งหวังที่ครู อาจารย์ นักเรียน ผู้ปกครอง บุคลากรอื่น รวมทั้งผู้บังคับบัญชาระดับสูง คาดหวังว่าผู้ดำรงตำแหน่ง ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ หรือผู้อำนวยการสถานศึกษาต้องกระทำ หรือการทำ หรือแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ออกมาเพื่อดำเนินการ และบริหารงานตามภารกิจตามตำแหน่งที่รับผิดชอบ

การบริหารจัดการที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

อุษณีย์ โพธิสุช (2543 : 42) ได้กล่าวถึงการบริหารจัดการ โดยผู้บริหารสถานศึกษาไว้ดังนี้ ผู้บริหารการศึกษาถือว่าเป็นผู้กุมบังเหียนแห่งความสำเร็จในการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารจึงต้องเข้าใจถึงหัวใจของการเรียนรู้ของเด็ก โดยอาจมีแนวปฏิบัติดังนี้

1. วางนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับการปฏิรูปการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด
2. วางแนวปฏิบัติที่ชัดเจน ให้สอดคล้องกับนโยบายหลักที่วางไว้ เช่น บทบาทใหม่ของสถานศึกษา บทบาทของครู วิธีดำเนินการ ฯลฯ
3. สร้างกลไกในการจัดระบบการเรียนรู้ที่ครบวงจร ทั้งวิธีการจัดการเรียนการสอนของครู แนวทางการจัดหลักสูตรใหม่ ระบบการวัดและประเมินผล การจัดสภาพแวดล้อม การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน
4. วางระบบมาตรฐานการจัดการศึกษา ทักษะพื้นฐานที่สำคัญที่เด็กต้องเรียนรู้ให้ได้ มาตรฐานเป็นที่ยอมรับของระบบการศึกษา
5. วางระบบการตรวจสอบคุณภาพการเรียนรู้ที่ชัดเจนเกี่ยวกับคุณภาพการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ ทั้งสิ่งที่เป็นทักษะพื้นฐานสำคัญและสิ่งที่เป็นความต้องการทางการศึกษาของนักเรียน ทั้งจากภายนอกและภายในสถานศึกษา

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 67) ได้เสนอแนะว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีหน้าที่ในการบริหารสถานศึกษาที่จัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด ดังนี้

1. ปรับเปลี่ยนแนวคิดในการบริหารเพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้โดยการสนับสนุนและมีส่วนร่วมกับครูและผู้เรียนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
2. กำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาโรงเรียนไว้ในธรรมนูญโรงเรียนที่มีแผนงานใน

การปฏิรูปการเรียนรู้ตามแนวทางของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 4 ว่าด้วยแนวการจัดการศึกษา

3. นำผลการประเมินผู้เรียนมาใช้ในการกำหนดนโยบายของสถานศึกษา
4. บริหารจัดการให้เอื้ออำนวยความสะดวกให้ครูผู้สอนมีเสรีในการคิด พัฒนารูปแบบการเรียนรู้ ทำวิจัยในชั้นเรียน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเพื่อนครู การทำงานเป็นทีม เพื่อพัฒนาผลการเรียนรู้ให้ได้ตามมาตรฐานหลักสูตร
5. พัฒนาสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้มีบรรยากาศเอื้อต่อการเรียนรู้สามารถใช้แหล่งเรียนรู้ต่างๆ เป็นห้องเรียน
6. จัดให้มีระบบนิเทศภายใน ช่วยเหลือครูในด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ทักษะ และเจตคติที่ดีนั้น สจัด อุทรานันท์ พ.ศ. 2532 (อ้างถึงใน ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. 2539 : 254) ได้กล่าวไว้ว่า ในการจัดการเรียนการสอน แต่ละครั้งต้องเริ่มจากการพิจารณาจุดมุ่งหมายของ หลักสูตรที่กำหนดไว้ในแผนการสอนว่ามีจุดมุ่งหมายที่สำคัญอย่างไร การที่จะบรรลุ จุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้นั้นต้องให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมอะไร ซึ่งการที่จะทำให้บรรลุจุดประสงค์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งสามารถจัดกิจกรรมได้หลากหลาย กิจกรรมแต่ต้องพิจารณาถึงการใช้เวลา การใช้แรงงาน การใช้ทรัพยากรตลอดจนงบประมาณ นอกจากนี้ วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542 : 4) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนที่สามารถสร้างและพัฒนาผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะต่างๆ ที่ต้องการในยุค โลกาภิวัตน์ เป็นการจัดการเรียนการสอนที่ให้ความสำคัญกับผู้เรียน ส่งเสริม ให้ผู้เรียนรู้จักเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนในเรื่องที่สอดคล้องกับความสามารถและความต้องการของตนเอง และได้พัฒนาศักยภาพของตนอย่างเต็มที่ ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2542 : 12-14) หมวดที่ 4 แนวการจัดการศึกษา มาตราที่ 22 กำหนดไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสำคัญสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่า ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดกระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ และมาตราที่ 24 กำหนดว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังต่อไปนี้ 1) จัดเนื้อหาสาระกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล 2) ฝึกทักษะ กระบวนการคิดกระบวนการจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกัน และแก้ไขปัญหา

3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติ ให้ทำได้คิดเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง 4) การจัดการเรียนการสอน โดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกรายวิชา 5) ส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกัน จากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ 6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

ปรัชญาการศึกษาที่เกี่ยวกับการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องมาเป็นลำดับ นับตั้งแต่รากฐานความคิดจากปรัชญาที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนโดยตรง ดังนี้ (วัฒนาพร กระจับทุกข์. 2541 : 2-3)

1. ปรัชญาพิพัฒนนิยม (Progressivism)

ปรัชญาพิพัฒนนิยม มองว่าการศึกษาจะต้องพัฒนาผู้เรียนทุกด้านทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม อาชีพ และสติปัญญา สิ่งที่เรียนควรเป็นประโยชน์สัมพันธ์สอดคล้องกับชีวิตประจำวันและสังคมของผู้เรียนให้มากที่สุด รวมทั้งส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยทั้งในและนอกห้องเรียน และส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รู้จักตนเองและสังคม เพื่อผู้เรียนจะได้ปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้อย่างมีความสุข ไม่ว่าจะสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ตามผู้เรียนจะต้องรู้จักแก้ปัญหาได้

ครูในปรัชญาสาขานี้ ทำหน้าที่เตรียม แนะนำ และให้คำปรึกษาเป็นหลักสำคัญ เพราะถือว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้เรียนได้ประสบการณ์ตรง หรือลงมือทำด้วยตนเอง (Learning by Doing) และได้ทำงานร่วมกัน (Participation)

2. ปรัชญาปฏิรูปนิยม (Reconstructionism)

จุดมุ่งหมายหลักของการศึกษาในแนวทางนี้ คือ การศึกษาจะต้องเป็นไปเพื่อการปรับปรุง พัฒนา และสร้างสรรค์สังคมใหม่ที่ดีและเหมาะสมกว่าเดิม

ครูในปรัชญาปฏิรูปนิยม จะต้องเป็นผู้บุกเบิก เป็นนักแก้ปัญหา สนใจและใฝ่รู้ในเรื่องของสังคมและปัญหาของสังคมอย่างกว้างขวางและเอาจริงเอาจัง ในขณะที่เดียวกันต้องสนใจในวิชาการควบคู่กันไป ครูจะต้องมีทักษะในการรวบรวม สรุป และวิเคราะห์ปัญหาให้ผู้เรียนเห็นได้ในขณะเดียวกันก็แนะนำให้ผู้เรียนศึกษาทำความเข้าใจในเรื่องของสังคมนรอบตัวได้

3. ปรัชญาอัตถิภาวะนิยม (Existentialism)

ปรัชญาการศึกษาเห็นว่าสภาวะโลกปัจจุบันนี้ มีสรรพสิ่งหรือทางเลือกมากมายเกินความสามารถที่มนุษย์เราจะเรียนรู้จะศึกษา และจะมีประสบการณ์ได้ทั่วถึง ฉะนั้น มนุษย์เราควรมีสติหรือโอกาสที่จะเลือกเรียนหรือศึกษาสรรพสิ่งต่างๆ ของตัวเองมากกว่าที่จะให้ใครมาป้อนหรือมอบให้

จากแนวคิดดังกล่าวจึงมีความเชื่อว่า เป้าหมายของการศึกษา คือ การมุ่งมั่นที่จะพัฒนาให้คนมีอิสรภาพและความรับผิดชอบ ซึ่งสิ่งนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเปิดโอกาสหรือยอมให้ผู้เรียนมีสิทธิเสรีภาพที่จะเลือกเอง ครูเป็นเพียงผู้กระตุ้นส่งเสริมการเรียนรู้

4. ปรัชญาการศึกษาตามแนวพุทธศาสนา (Buddhistic Philosophy of Education)

เป็นหลักธรรมที่อาศัยหลักไตรสิกขา คือ สติ สมาธิ ปัญญาในการอธิบายเรื่องของชีวิตในโลก และปรากฏการณ์ต่างๆ โดยเชื่อว่า ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนมีปัญหา ไม่มีตัวตนและไม่มียะอะไรที่ยั่งยืน โดยไม่เปลี่ยนแปลง ทั้งยังเชื่อว่ามนุษย์เกิดมาตามแรงกรรม ที่มีทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว (Innately Good and Bad) กรรมและการกระทำของมนุษย์เกิดขึ้นจากคัมภีร์หรือกิเลสซึ่งมีอยู่ในตัวของมนุษย์ แต่มนุษย์มีศักยภาพที่จะขจัดกิเลสและควบคุมพฤติกรรมของตนให้เป็นไปในแนวทางที่ดี จุดมุ่งหมายการเรียนการสอนจะมุ่งให้ผู้เรียนเป็นผู้กระทำเอง เรียนรู้ด้วยตนเองและมีการประยุกต์หลักอริยสัจ 4 คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

ความหมายและวิธีการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หรือการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้สอน "ได้จัดหรือดำเนินการให้สอดคล้องกับผู้เรียนตามความแตกต่างระหว่างบุคคล ความสามารถทางปัญญา วิธีการเรียนรู้ โดยบูรณาการคุณธรรมค่านิยมอันพึงประสงค์ ให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติจริง ได้พัฒนากระบวนการคิด วิเคราะห์ ศึกษา ค้นคว้าทดลอง และแสวงหาความรู้ด้วยตนเองตามความถนัด ความสนใจ ด้วยวิธีการ กระบวนการ และแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริงทั้งในและนอกห้องเรียน มีการวัดผล ประเมินผลตามสภาพจริง ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามมาตรฐานหลักสูตรที่กำหนด นอกจากนี้ยังมีนักการศึกษาได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2540 : 80) ให้ความหมายว่า เป็นการสอนที่จัดเนื้อหาและ กิจกรรมที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตที่เหมาะสม กับความสามารถและความสนใจของผู้เรียน เป็นการสอนที่ให้ผู้เรียน ได้คิดค้นคว้าหาความรู้ และลงมือปฏิบัติจริงทุกขั้นตอนจนเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง

และเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิหาคความรู้ (Learn How to Learn) ซึ่งมีคุณค่ามากกว่าการเรียนรู้ตัว
ความรู้

ทศนา แชมมณี (2542 : 4) ให้ความหมายว่า เป็นการสอนที่มุ่งจัดกิจกรรมที่
สอดคล้องกับการดำรงชีวิต เหมาะสมกับความสามารถ และความสนใจของผู้เรียน โดยให้นักเรียนมี
ส่วนร่วม และลงมือปฏิบัติจริงทุกขั้นตอนจนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

วัฒนาพร กระจับทุกซ์ (2542 : 11) ให้ความหมายว่า เป็นการจัดการเรียนการสอน
ที่มุ่งจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตเหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของผู้เรียน
โดยผู้เรียนมีส่วนร่วมและลงมือปฏิบัติจริงทุกขั้นตอนจนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

กรมวิชาการ (2543 : 3) ให้ความหมายว่า เป็นการดำเนินการใด ๆ ในการจัด
กระบวนการเรียนรู้ให้คำนึงถึงประโยชน์ของผู้เรียนมากที่สุด โดยในการจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า
ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ การเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด มีฐานมาจาก
ทฤษฎีและผลการวิจัยที่ค้นพบว่า เป็นวิธีการที่ทำให้ผู้เรียนมีคุณภาพอย่างแท้จริง เนื่องจากผู้เรียน
เป็นผู้มีส่วนร่วม เรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นผู้ปฏิบัติ หรือเป็นผู้กระทำมากกว่าผู้ถูกกระทำ

กิ่งฟ้า สินธุวงษ์ (2543 : 41) ให้ความหมายว่า เป็นการเน้นที่ตัวผู้เรียนให้ผู้เรียน
ได้ร่วมแรงร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำในกิจกรรมที่ใกล้กับสภาพจริงมากที่สุด และเชื่อมโยงกับ
ประสบการณ์เดิมนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ หรือความเข้าใจในเรื่องที่เรียนด้วยตนเอง โดย
คำนึงถึงความสามารถ ความถนัด ความสนใจ และความสุขของผู้เรียน ทั้งนี้ผู้เรียนจะต้องเป็น
ผู้จัดการ รับผิดชอบ ช่วยเหลือให้กำลังใจและสรรหาสิ่งแวดลอมกับสื่อต่าง ๆ ที่ช่วยให้เกิด
การเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเหมาะสมมากที่สุด

ประวิทย์ บึงสว่าง (2543 : 79) ให้ความหมายว่า เป็นการจัดการเรียนการสอนที่ให้
ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้มากที่สุด โดยให้ผู้เรียนเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ได้คิดเอง
ปฏิบัติเองและมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคล หรือแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายจนสามารถสร้างความรู้ด้วย
ตนเองและนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตได้ โดยครูเป็นผู้วางแผนร่วมกับผู้เรียนจัด
บรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ กระตุ้นท้าทายให้กำลังใจ และแก้ปัญหา หรือชี้แนะแนวทางการ
แสวงหาความรู้ที่ถูกต้องให้แก่ผู้เรียนเป็นรายบุคคล

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543 : 35) ให้ความหมายว่า
เป็นการกำหนดจุดมุ่งหมาย สาระกิจกรรม แหล่งเรียนรู้ สื่อการเรียน และการวัดผลและการ
ประเมินผลที่มุ่งพัฒนาคน และชีวิตให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้เต็มตามศักยภาพสอดคล้องกับ
ความถนัด ความสนใจและความต้องการของผู้เรียน

ธนาธิป พรกุล (2544 : 2) ให้ความหมายว่า เป็นการจัดการเรียนการสอนแบบ ผู้เรียน ได้มีบทบาทในการเรียนรู้ โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนมากที่สุด กิจกรรมการเรียนรู้ คืองานที่ผู้เรียนทำแล้วเกิดการเรียนรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยแสดงเป็นพฤติกรรมที่ครูกำหนดไว้ใน จุดประสงค์การเรียนรู้กิจกรรมการเรียนรู้มีความหลากหลาย เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทุกด้าน

วิไลพันธ์ นวลสิงห์ (2545 : 20) ให้ความหมายว่า เป็นการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนที่ผู้เรียนได้เรียนจากการจัดมวลงประสพการณ์ที่หลากหลาย คำนึงถึงประ โยชน์ที่จะเกิดกับ นักเรียน และตอบสนองการเรียนรู้ของนักเรียนตามความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยนักเรียนมี โอกาสเลือกกิจกรรมและได้ลงมือปฏิบัติจริง สรุปเป็นความรู้ใหม่ และเกิดความภาคภูมิใจต่อ ความสำเร็จของตน ครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกจัดสถานการณ์แหล่งเรียนรู้ และสื่อที่เหมาะสม เพื่ออำนวยความสะดวกต่อการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน

สรุปว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การ จัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสเข้าร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมากที่สุด เท่าที่จะทำได้ โดยมุ่งประ โยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียนสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน ซึ่ง ครูผู้สอนต้องเนื้อหาและกิจกรรมให้สอดคล้องกับการดำรงชีวิตที่เหมาะสม กับความสามารถและ ความสนใจของผู้เรียน เป็นการให้ผู้เรียนได้คิดค้นคว้าหาความรู้ และลงมือปฏิบัติจริงทุกขั้นตอน จนเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง จะทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง เรียนรู้อย่างมีความสุข ได้พัฒนาเต็มตาม ศักยภาพรอบด้านสมดุล มีทักษะการแสวงหาความรู้ สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวันได้ เพื่อมุ่งพัฒนาคนและชีวิตให้เกิดประสพการณ์การเรียนรู้เต็มตามความสามารถ

ปัจจัยสำคัญในการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ (2543 : 21-22) ได้กล่าวถึงปัจจัยสำคัญในการสนับสนุน กระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ไว้ดังนี้

1. กระบวนการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดี ถ้าผู้เรียนมีโอกาสคิด ทำ สร้างสรรค์โดยที่ ครูช่วยจัดบรรยากาศการเรียนรู้ จัดสื่อ และสรุปสาระการเรียนรู้ร่วมกัน
2. คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลในด้านความสามารถทางสติปัญญา อารมณ์ สังคม ความพร้อมของร่างกาย และจิตใจ และสร้างโอกาสให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วย วิธีการที่หลากหลายและต่อเนื่อง
3. สาระการเรียนรู้มีความสมดุลเหมาะสมกับวัย ความถนัด ความสนใจของ ผู้เรียนและความคาดหวังของสังคม ทั้งนี้ผลการเรียนรู้จากสาระและกระบวนการ จะต้องทำให้ ผู้เรียนมีความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดี และมีความสุขในการเรียน

4. แหล่งเรียนรู้มีหลากหลายและเพียงพอที่จะให้ผู้เรียนได้ใช้เป็นแหล่งค้นคว้าหาความรู้ ตามความถนัด ความสนใจ

5. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับครูและระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน มีลักษณะเป็นกัลยาณมิตรที่ช่วยเหลือเกื้อกูล ห่วงใย มีกิจกรรมร่วมกันในกระบวนการเรียนรู้ คือแลกเปลี่ยนความรู้ ถักทอความคิด พิชิตปัญหาาร่วมกัน

6. ศิษย์มีความศรัทธาต่อครูผู้สอน สารที่เรียนรวมกระบวนการที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ ผู้เรียนใฝ่รู้ มีใจรักที่เรียนรู้ ทั้งนี้ต้องมีความเชื่อว่าศิษย์ทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ และมีวิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน

7. สารและกระบวนการเรียนรู้เชื่อมโยงกับเหตุการณ์และสิ่งแวดล้อมรอบตัวของผู้เรียน จนผู้เรียนสามารถนำผลจากการเรียนรู้ ไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตจริง

8. กระบวนการเรียนรู้ มีการเชื่อมโยงกับเครือข่ายอื่น ๆ เช่น ชุมชน ครอบครัวยุทธศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ร่วมมือกับผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และได้รับประโยชน์จากการเรียนรู้สูงสุด

ตัวบ่งชี้ของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ศูนย์พัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้พัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อใช้เป็นเครื่องตรวจสอบว่าเมื่อใดก็ตามที่เกิดการเรียนรู้ตามตัวบ่งชี้เหล่านี้ย่อมหมายถึง ได้เกิดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนี้ (คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้. 2544 : 30-31)

1. ด้านผู้เรียน

- 1.1 ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 1.2 ผู้เรียนฝึกปฏิบัติจนค้นพบความถนัดและวิธีการเรียนรู้ของตนเอง
- 1.3 ผู้เรียนทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม
- 1.4 ผู้เรียนฝึกคิดอย่างหลากหลายและสร้างสรรค์จินตนาการ ตลอดจนได้แสดงออกอย่างชัดเจน และมีเหตุผล
- 1.5 ผู้เรียนได้รับการเสริมแรงให้ค้นหาคำตอบแก้ปัญหาทำด้วยตนเองและร่วมด้วยช่วยกัน
- 1.6 ผู้เรียนได้ฝึกค้น รวบรวมข้อมูลและสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง
- 1.7 ผู้เรียนเลือกทำกิจกรรมตามความสามารถ ความถนัดและความสนใจของตนเอง
- 1.8 ผู้เรียนฝึกตนเองให้มีวินัยและรับผิดชอบในการทำงาน

1.9 ผู้เรียนฝึกประเมิน ปรับปรุงตนเองและยอมรับผู้อื่น ตลอดจนสนใจ
ใฝ่หาความรู้อย่างต่อเนื่อง

2. ด้านครูผู้สอน

2.1 ครูเตรียมการสอนทั้งเนื้อหาและวิธีการ
2.2 ครูจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่ปลูกเร้าหัวใจ และเสริมแรงให้
ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้
2.3 ครูเอาใจใส่ผู้เรียนเป็นรายบุคคล และแสดงความเมตตาต่อผู้เรียน
อย่างทั่วถึง
2.4 ครูจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียน ได้แสดงออกและคิดอย่าง
สร้างสรรค์
2.5 ครูส่งเสริมให้ผู้เรียนฝึกคิด ฝึกทำ และฝึกปรับปรุงตนเอง
2.6 ครูส่งเสริมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม พร้อมทั้งสังเกตส่วนดี
และปรับปรุงส่วนด้อยของผู้เรียน

2.7 ครูใช้สื่อการสอนเพื่อฝึกการคิด การแก้ปัญหา และการค้นพบปัญหา
2.8 ครูใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและเชื่อมประสบการณ์กับชีวิตจริง
2.9 ครูฝึกฝนกิริยามารยาทและวินัยตามวิถีวัฒนธรรมไทย
2.10 ครูสังเกตและประเมินพัฒนาการของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง
หัวใจสำคัญของความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอยู่
ที่ผู้เรียน เรียนรู้ความศักยภาพ ครอบคลุมตามมาตรฐาน โดยใช้พื้นฐานความรัก ความเมตตาที่ครูมี
ต่อผู้เรียนทุกคน บรรยากาศแห่งการเรียนรู้ ต้องเป็นไปตามวิถีชีวิตจริงของผู้เรียน เปิดโอกาสให้
ผู้เรียนได้เลือกแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายมีวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง กำเนินถึงความแตกต่างระหว่าง
บุคคล ผู้เรียนประเมินผลการเรียนรู้ของตนเองได้ ประการสำคัญที่สุด คือ ผู้เกี่ยวข้องทางการศึกษา
ทุกฝ่ายจะต้องร่วมมือกันพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่องเพื่อประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน

การปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี ได้กล่าวไว้ว่า หัวใจของการปฏิรูปการศึกษา คือ
การปฏิรูปการเรียนรู้ หัวใจของการปฏิรูปการเรียนรู้ คือ การปฏิรูปจากการยึดวิชาเป็นตัวตั้งมาเป็น
ยึดมนุษย์ หรือผู้เรียนเป็นตัวตั้ง หรือที่เรียกว่า ผู้เรียนสำคัญที่สุด (ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญ
ที่สุด. 2543 : ก) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 บังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 20 สิงหาคม
2542 มีผลให้เกิดการปฏิรูปการศึกษา อันเป็นวาระสำคัญแห่งชาติ มีสาระสำคัญทั้งสิ้น 9 หมวด

โดยเฉพาะหมวด 4 แนวการจัดการศึกษา เป็นการปฏิรูปการเรียนรู้ ที่ถือว่าเป็นหัวใจของการปฏิรูปการศึกษา (ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด. 2543 : 7) สาระของหมวดนี้ครอบคลุมหลัก สาระ และกระบวนการจัดการศึกษาที่เปิดกว้างให้แนวทาง การมีส่วนร่วมสรรค์สร้างวิสัยทัศน์ใหม่ทางการเรียนการสอนทั้งในและนอกระบบโรงเรียน สาระเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดตามหมวดนี้เริ่มตั้งแต่มาตรา 22 ถึงมาตรา 30 (ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด. 2543 : 9)

ซึ่งจากการวิเคราะห์พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ที่ได้กำหนดหน้าที่ให้สถานศึกษาต้องดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้วิจัยจึงได้สรุปขอบข่ายทางทฤษฎีจากพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในมาตรา 24 - 30 และมาตรา 52 มาเป็นขอบเขตในการศึกษาดังนี้

1. การจัดการกระบวนการเรียนรู้

การจัดการกระบวนการเรียนรู้ เป็นสิ่งที่ผู้บริหาร โรงเรียนต้องดำเนินการ ส่งเสริมแนะนำ ให้ครูผู้สอน สามารถจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่หลักสูตรต้องการเพราะเป็นกิจกรรมที่ใกล้ชิดกับนักเรียน เป็นกิจกรรมที่ครูและนักเรียนร่วมกันวางแผนในการเรียนรู้ครูผู้สอนต้องมีวิธีการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย กระบวนการเรียนรู้ต้องจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด และความแตกต่างของผู้เรียน มีการฝึกทักษะ การจัดการเผชิญสถานการณ์ และประยุกต์ใช้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหา ให้ผู้เรียนเรียนรู้ จากประสบการณ์จริง ปฏิบัติจริง ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน เกิดการใฝ่รู้ อย่างต่อเนื่อง ผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างสมบูรณ์ รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และลักษณะอันพึงประสงค์ ผู้สอนจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนการสอน อำนวยความสะดวกให้เกิดขึ้นทุกเวลาและทุกสถานที่ และตามเจตนารมณ์ของการปฏิรูปการศึกษา จึงขอเสนอรายละเอียดที่เกี่ยวข้องดังนี้

การเรียนรู้ ความหมายการเรียนรู้ ได้มีนักจิตวิทยา นักวิชาการ ได้ศึกษาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับผลการเรียนรู้ของคนและสัตว์จนสามารถค้นพบหลักการแล้วนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ สำหรับความหมายการรู้นั้นขอเสนอ ดังนี้

ปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2534 : 28) กล่าวว่า การเรียนรู้ หมายถึง 1) การเรียนรู้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม 2) การเรียนรู้เป็นผลจากการฝึกฝน 3) การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวรจนเกิดเป็นนิสัยมิใช่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมชั่วคราวเท่านั้น 4) การเรียนรู้มีอาจสังเกตได้โดยตรง เราทราบแต่การกระทำที่เกิดจากการเรียนรู้แล้วเท่านั้น

อารี พันธุ์ณี (2535 : 8) กล่าวว่า การเรียนรู้ หมายถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากเดิมไปสู่พฤติกรรมใหม่ที่ค่อนข้างถาวรและพฤติกรรมใหม่นี้เป็นผลมาจากประสบการณ์ หรือการฝึกฝนมิใช่เป็นผลจากการตอบสนองตามธรรมชาติ หรือสัญชาตญาณหรือวุฒิภาวะ หรืออุบัติเหตุหรือความบังเอิญ

ประสาท อิศรปริดา (2538 : 196) กล่าวว่า การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือศักยภาพของพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวรอันเป็นผลมาจากประสบการณ์

สุรางค์ ไคว์ตระกูล (2541 : 187) กล่าวว่า การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนพฤติกรรมซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากประสบการณ์ที่คนเรามีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม หรือการฝึกหัดรวมทั้งการเปลี่ยนปริมาณความรู้ของผู้เรียน

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปเป็นความหมายได้ว่า เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล ที่ได้เรียนรู้หรือได้รับประสบการณ์จากการเรียนรู้โดยไม่ใช่เกิดจากการตอบสนองตามธรรมชาติที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญ จากพฤติกรรมเดิมไปสู่พฤติกรรมใหม่ที่ค่อนข้างถาวรในภายหลัง ผู้บริหารสถานศึกษาและครูจึงต้องให้ความสำคัญ

2. การส่งเสริมสื่อการเรียนการสอนและแหล่งเรียนรู้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (กระทรวงศึกษาธิการ. 2542 : 20-23) ได้บัญญัติเกี่ยวกับสื่อและแหล่งเรียนรู้ สรุปได้ว่า ให้สถานศึกษาส่งเสริมสนับสนุนผู้สอนในการจัดสื่อการเรียนเพื่อผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลาจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ และยังกำหนดให้มีการส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ในการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดกรอบในการดำเนินงานปฏิรูปการศึกษาในระดับสถานศึกษาว่า สถานศึกษาต้องจัดสภาพบรรยากาศ สภาพแวดล้อมและองค์ประกอบอื่น ๆ ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ และส่งเสริมให้มีการใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ความหมายของสื่อการเรียนการสอน

กรมวิชาการ (2522 : 240) ให้ความหมายว่า เป็นเครื่องมือตลอดจนเทคนิคต่างๆที่ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจในสิ่งที่เรียนได้อย่างดีและรวดเร็วยิ่งขึ้น

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2526 : 90) ให้ความหมายว่า เป็นวัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการที่ใช้เป็นสื่อกลางให้ผู้สอนสามารถสื่อหรือถ่ายทอดความรู้เจตคติ และค่านิยม ทักษะ ไปยังผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528 : 7)

ให้ความหมายว่า เป็นองค์ประกอบที่ทำให้ผู้เรียนดำเนินการสอนไปด้วยความราบรื่น เพราะสื่อการเรียนการสอนช่วยให้ครูประหยัดเวลา และแรงงานในการสอนนักเรียน ช่วยให้ครูได้สรุปอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

กระทรวงศึกษาธิการและสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย (2544 : 19)

ให้ความหมายว่า เป็นตัวกลางที่นำเนื้อหาจากผู้สอนไปสู่ผู้เรียน สื่อเป็นพาหะและสื่อในบางโอกาสเป็นแหล่งที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปเป็นความหมายของสื่อการเรียนการสอน ได้ว่าเป็นวัสดุ อุปกรณ์เครื่องมือ เทคนิควิธีการต่าง ๆ รวมทั้งสถานที่ แหล่งเรียนรู้ที่ช่วยส่งเสริมสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ บรรลุตามเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ความหมายของแหล่งเรียนรู้

กระทรวงศึกษาธิการและสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย (2544 : 230-231)

ให้ความหมายว่า เป็นตัวบุคคลหรือ สถานที่จุดใดจุดหนึ่งหรือแหล่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อสนองตอบกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น วิทยากรชาวบ้านซึ่งเป็นตัวแทนของภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้านกลุ่มวัฒนธรรม อุตสาหกรรมครัวเรือน องค์กรชุมชน หน่วยงานภาครัฐและเอกชน สถานประกอบการ รวมทั้งแหล่งน้ำธรรมชาติ ป่าเขา ทุ่งนา ซึ่งอาจจะมีอยู่ทั้งในโรงเรียนและชุมชนแหล่งเรียนรู้เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญในการทำให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งในด้านความคิดและการปฏิบัติจริง โดยกิจกรรมในแหล่งเรียนรู้ ควรสอดคล้องกับการเรียนการสอนในชั้นเรียนและสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของมนุษย์

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (2542 : 24-25) ได้เสนอแนะเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้หรือแหล่งความรู้ว่า สามารถจำแนกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา สามารถแบ่งแยกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1.1 แหล่งความรู้ที่เป็นบุคคล ได้แก่ ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ เฉพาะด้านที่อยู่ในโรงเรียน เช่น ครู อาจารย์ นักการภารโรง เพื่อนนักเรียน พ่อค้า แม่ค้าที่จำหน่ายไปยังโรงเรียน เป็นต้น

1.2 แหล่งเรียนรู้ที่เป็นสถานที่ ได้แก่ สภาพแวดล้อมในโรงเรียน อาคารต่าง ๆ ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการ เป็นต้น

1.3 แหล่งความรู้ที่เป็นวัตถุ ได้แก่ หนังสือ ภาพของจริง ของจำลอง ตัวอย่างพืชตัวอย่างสัตว์ เป็นต้น

2. แหล่งเรียนรู้ภายนอกสถานศึกษา สามารถแบ่งย่อยเป็น 3 กลุ่ม คือ

2.1 แหล่งความรู้ที่เป็นบุคคล ได้แก่ บุคคลผู้ประกอบอาชีพต่างๆ
 ในชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่น พ่อแม่ ผู้นำชุมชน เป็นต้น

2.2 แหล่งเรียนรู้ที่เป็นสถานที่ ได้แก่ สภาพแวดล้อม ย่านการค้า
 โบราณสถาน วัดสวนพักผ่อน พิพิธภัณฑ์ สถานประกอบการ เป็นต้น

2.3 แหล่งความรู้ที่เป็นวัตถุ ได้แก่ ป้ายโฆษณาต่าง ๆ หิน ดิน
 ดิน ไม้โบราณวัตถุ

กระทรวงศึกษาธิการและสถาบันส่งเสริมเทคโนโลยี (2544 : 235-236) ได้
 เสนอแนะลักษณะของแหล่งเรียนรู้ไว้ดังนี้

1. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นบุคคล ได้แก่ ครู เพื่อน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และบุคคล
 ต่างๆ ในโรงเรียน สังคม ชุมชนและประเทศชาติ

2. แหล่งเรียนรู้ทางกายภาพ ได้แก่ สถานที่ต่าง ๆ ในชุมชน ศูนย์ส่งเสริม
 การเรียนรู้ วัด ศาสนสถาน อุทยาน ประวัติศาสตร์ สวนสัตว์ ฯลฯ

3. แหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติ ได้แก่ แม่น้ำ ภูเขา ป่าไม้

4. แหล่งเรียนรู้ประเภทสื่อการเรียนการสอน ได้แก่ วัสดุทัศน ภาพยนตร์
 ของจริงสิ่งพิมพ์ และเอกสารต่าง ๆ

กระทรวงศึกษาธิการและสถาบันส่งเสริมเทคโนโลยี (2544 : 237-238) ได้
 เสนอขั้นตอนการสำรวจและใช้แหล่งเรียนรู้ ดังนี้

1. ขั้นรวบรวม
 1.1 ครูและนักเรียนร่วมกันกำหนดกรอบเนื้อหาประเด็นที่

ต้องการศึกษา
 1.2 สำรวจแหล่งเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ โดยวิธีการเก็บข้อมูล

สัมภาษณ์แบบทดสอบ แบบสำรวจ
 1.3 นำข้อมูลที่ได้มาจัดทำทะเบียนหมวดหมู่ รายชื่อ รายละเอียด

ของแหล่งเรียนรู้
 2. ขั้นวางแผน

2.1 ครูเลือกแหล่งเรียนรู้ที่สอดคล้องกับเนื้อหา จุดประสงค์ที่
 ต้องการเรียนรู้

2.2 ประสานขอความร่วมมือในการใช้แหล่งเรียนรู้

2.3 ครูและนักเรียนร่วมกันกำหนดกรอบเนื้อหาและกิจกรรมที่จะ
 เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ สร้างข้อตกลงกับผู้เรียน จัดเตรียมเครื่องมือหรือแบบฟอร์มต่าง ๆ

2.4 ครูจัดทำแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

3. ขั้นตอนดำเนินการ

3.1 นำนักเรียนไปแหล่งเรียนรู้

3.2 สรุปผลและนำเสนอผลการเรียนรู้

3.3 ประเมินผลการเรียนรู้

4. จัดทำรายงานสรุปผลการเรียนรู้ และรวบรวมข้อมูลเก็บเข้าแฟ้มสารสนเทศของแหล่งเรียนรู้

สรุปได้ว่า สื่อการเรียนการสอนที่เป็นแหล่งเรียนรู้ นับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการปฏิบัติการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ ที่จะช่วยให้ครูผู้สอนและผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เพราะเป็นสื่อตัวกลางระหว่างครูผู้สอนกับผู้เรียน และระหว่างผู้เรียนกับแหล่งเรียนรู้ที่ต้องมีการปฏิสัมพันธ์กัน เพื่อให้การเรียนรู้เกิดขึ้นกับผู้เรียน เป็นตัวเสริมที่สำคัญ จึงเป็นบทบาทที่สำคัญที่จะต้อง ส่งเสริมสนับสนุน จัดหาเพื่อให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพ

3. การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้

การประเมินผลการเรียนรู้เป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญมากในการปฏิบัติการเรียนรู้ ผู้เรียนเป็นสำคัญที่สุด ที่ต้องดำเนินการควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนการสอนการประเมินผลการเรียนมีแนวความคิดใหม่ ที่แตกต่างไปจากเดิมค่อนข้างมาก ทั้งนี้เพราะเดิมวงการศึกษาไทยเน้นการใช้แบบทดสอบ แบบปรนัยมากจนเกินไปและเน้นข้อสอบที่วัดแต่ความจำตามเนื้อหาเป็นสำคัญ ทำให้มีผลย้อนกลับไปสู่การเรียนการสอนที่เน้นเนื้อหา โดยเฉพาะเนื้อหาตามหนังสือเรียน ทำให้กิจกรรมการเรียนการสอนไม่ส่งเสริมพัฒนาเด็กรอบด้าน นอกจากนี้การประเมินผลที่ผ่านมาไม่สอดคล้องกับการปฏิบัติการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ ที่มุ่งเน้นความสามารถระดับสูงหลาย ๆ ด้าน รวมทั้งคุณลักษณะที่พึงประสงค์ (กมล ภูประเสริฐ, 2544 : 51)

การประเมินผลการเรียนในยุคการปฏิบัติการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงไปตามแนวคิดและกฎหมาย ดังนี้ (เพิ่มวุช นุปผามาตะนัง, 2543 : 31)

1. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดให้สถานศึกษาจัดประเมินผลผู้เรียนโดยพิจารณาจากพัฒนาผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรม และตรวจสอบควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา

2. แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินผลตามสภาพจริง (authentic assessment) ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในอดีตที่ผ่านมา การประเมินผลส่วนใหญ่มักใช้ข้อสอบ โดยเฉพาะ

แบบทดสอบ แบบตัวเลือกเป็นเครื่องมือในการวัดทำให้ผลการประเมินที่ได้มักเป็นพฤติกรรมในระดับต้น ๆ คือ ความรู้ ความเข้าใจ ส่วนความคิดในระดับสูงที่สลับซับซ้อน ทักษะปฏิบัติ คุณลักษณะและกระบวนการในการปฏิบัติงาน ไม่สามารถใช้แบบทดสอบดังกล่าววัดได้ ด้วยเหตุนี้ จึงเกิดแนวความคิดเกี่ยวกับการประเมินผลตามสภาพจริงขึ้นมา เพื่อให้การวัดผลได้ความรู้ ความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2542 : 35) ได้ให้ความสำคัญกับการประเมินผลการเรียน ว่าเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ในการจัดการเรียนรู้และเป็นส่วนเดียวกัน การจัดการเรียนรู้ นั่นคือ ต้องดำเนินการร่วมกันอย่างต่อเนื่องทั้งการจัดการเรียนรู้การประเมินผล การเรียนรู้ที่เหมาะสมต้องประเมินอย่างรอบด้าน ในสภาพที่เกิดขึ้น ดังนั้นการประเมินผลการเรียนรู้ที่เหมาะสมนั้นต้องประเมินทั้งด้านความรู้ ความรู้สึกและทักษะการแสดงรอบด้านนั้น ก็ต้องประเมินตามสภาพจริง

อรทัย มุลคำ และคณะ (2542 :155) ได้กล่าวไว้ว่า การวัดผลและประเมินผลที่ชี้ให้เห็นถึงกระบวนการทำงานและผลผลิตที่ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงรวมทั้งการพัฒนานุเคราะห์ และผลสัมฤทธิ์ต่าง ๆ จึงต้องมีลักษณะที่ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันประเมินผลตามสภาพจริงเป็นหลัก การประเมินผลตามสภาพจริงจึงเป็นวิธีการที่ใช้สำหรับการประเมินผลการจัดการเรียนรู้ที่ฝึกผู้เรียน เป็นสำคัญได้อย่างเหมาะสม

อุษณีย์ โพธิ์สุข (2543 : 41) กล่าวว่า การวัดผลและประเมินผลในระบบการศึกษา ที่ถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุดต้องคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. การสะท้อนศักยภาพและตัวตนที่แท้จริงของเด็กทุกด้านทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ตลอดจนจุดเด่น จุดด้อยของเด็ก

2. พัฒนาที่ต่อเนื่องของผู้เรียน

3. มีขั้นตอนและเป็นระบบ

4. การมีส่วนร่วมของผู้เรียน

5. ใช้วิธีการที่หลากหลาย

6. ข้อมูลที่ได้เกิดจากผลงาน ผลการเรียนรู้ พัฒนาการของการเรียนรู้

พฤติกรรมที่แสดงออกของผู้เรียน

จากแนวคิดและความจำเป็นดังกล่าวพอสรุปได้ว่า การประเมินการเรียนรู้เป็น บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาซึ่งจะต้องปฏิบัติตามแนวทางของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยใช้แนวทางการประเมินผลผู้เรียนตามสภาพจริง ดังนั้น การประเมินผลการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด ต้องวัดและประเมินให้ครอบคลุมทุกด้าน ทั้งในส่วนของกระบวนการ และ

ผลงานทั้งด้านความรู้ ความรู้สึก และทักษะการแสดงออกทุกด้าน และประเมินตามสภาพจริงด้วย ความเชื่อว่าการใช้เรื่องราวเหตุการณ์และสภาพจริงที่นักเรียนประสบอยู่ในชีวิตประจำวันนั้นสิ่งเร้า ก็จะเกิดการตอบสนองโดยแสดงความรู้ ความสามารถ ทักษะและเจตคติที่แท้จริงออกมาให้เห็น

การประเมินผลตามสภาพจริง มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2542 : 2) ให้ความหมายไว้ว่า เป็นกระบวนการในการสรุปว่านักเรียนมีความรู้ ความสามารถ และทักษะในเรื่องต่าง ๆ มากน้อยเพียงใด น่าพอใจหรือไม่ โดยใช้เหตุการณ์สภาพชีวิตจริงที่นักเรียนประสบอยู่ในชีวิตประจำวันเป็นสิ่งเร้าให้นักเรียนได้ตอบสนองโดยการแสดงออก การกระทำ ปฏิบัติหรือผลผลิตมากกว่าการจำลองสถานการณ์

อรทัย คำมูล และคณะ (2542 :156) ให้ความหมายไว้ว่า เป็นการประเมินผลกระบวนการทำงานในด้านสมอง หรือ การคิด และจิตใจของผู้เรียนอย่างตรงไปตรงมาตามสิ่งที่ผู้เรียนกระทำ โดยพยายามตอบคำถามว่า ผู้เรียนทำอะไร ทำไม่ถึงทำอย่างนั้น เมื่อได้ข้อมูลจะช่วยให้ผู้สอนสามารถพัฒนาการสอนครูและช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาการเรียนได้ ทำให้การเรียนการสอนมีความหมายและทำให้ผู้เรียนเกิดความอยากที่จะเรียนรู้ต่อไป

ฮาร์ท (Hart, 1995 : 78) ได้กล่าวไว้ว่า การประเมินผลจะเป็นการประเมินตามสภาพจริง เมื่อการประเมินผลนั้นทำให้นักเรียนได้ทำงานอย่างมีคุณค่า มีการเชื่อมโยงกับชีวิตจริง และมีความหมายการประเมินผลดังกล่าว จะให้ความรู้สึกว่าเป็นกิจกรรมหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้มากกว่าจะเป็นการทดสอบปกติธรรมดาทั้งนี้ โดยครอบคลุมทักษะการคิดขั้นสูง การประสานเชื่อมโยงความรู้ในสาขาต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง

วินเนอร์ และโคเฮน (Winner and Cohen, 1997 : 35) ได้ให้ความหมายไว้ว่าเป็นการใช้เทคนิคการวัดผลและประเมินผลที่หลากหลายในการชี้คุณภาพของงานนักเรียนคนหนึ่ง ๆ อย่างเต็มระยะเวลา

จากความหมายที่มีผู้ให้ไว้ที่สรุปได้ว่า การประเมินผลตามสภาพจริง เป็นการประเมินผลกระบวนการเรียนรู้ทั้งด้านความรู้ ความคิด ความรู้สึก ความสามารถและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยใช้วิธีการที่หลากหลายได้ให้ข้อมูลที่เป็นจริงครบถ้วน นอกจากนี้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกส่วนต้องมีส่วนร่วมในการประเมินทั้งการวางแผนวิธีการและสิ่งที่จะประเมินผล การร่วมประเมินผล และนำผลการประเมินไปใช้ ด้วยมุ่งเพื่อพัฒนาเป็นสำคัญ เป็นการพัฒนาโดยทุกฝ่ายเป้าหมาย คือผู้เรียนเป็นสำคัญ และนำผลการประเมินมาใช้อย่างคุ้มค่า

การวัดผลและการประเมินผลการเรียนรู้ จึงเป็นกิจกรรมที่จำเป็นและสำคัญ ที่ต้องดำเนินการควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งต้องทำอย่างต่อเนื่องทั้งก่อนเรียน ระหว่างเรียน

หลังเรียนและประเมินผลรวม ต้องประเมินให้ครอบคลุมทุกด้าน ใช้วิธีการที่หลากหลาย อย่างมีระบบ มีขั้นตอน เหมาะสมกับสภาพจริงที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สอดคล้องกับจุดหมายและเป้าหมายของการเรียนรู้ นำผลที่ได้ไปใช้ในการแก้ปัญหา และพัฒนาผู้เรียนอย่างเต็มศักยภาพ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูจึงต้องร่วมดำเนินการ ส่งเสริม สนับสนุน ให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ

4. การพัฒนาหลักสูตร

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้บัญญัติเกี่ยวกับหลักสูตร ไว้ใน มาตรา 27 ว่าให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาไทย ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตาม วัตถุประสงค์ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะที่พึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ มาตรา 28 หลักสูตร การศึกษาระดับต่าง ๆ รวมทั้งหลักสูตรสถานศึกษาต้องมีลักษณะที่หลากหลาย ทั้งนี้ให้จัดตามความเหมาะสมของแต่ละระดับ โดยมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลให้เหมาะสมแก่วัยและศักยภาพ สาระของหลักสูตรทั้งที่เป็นหลักการและวิชาชีพ ต้องมุ่งพัฒนาคน ให้มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงามและความรับผิดชอบต่อสังคมหลักสูตรการศึกษาตามที่กำหนด ในมาตรา 27 และ 28 นั้นจะเห็นว่ามี 2 ระดับ คือหลักสูตรแกนกลาง ซึ่งคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจะเป็นผู้จัดทำและหลักสูตรระดับท้องถิ่นสถานศึกษาต้องเป็นผู้จัดทำเอง ทั้งนี้เพื่อให้ สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและความต้องการของท้องถิ่น จึงเป็นที่แน่ชัดว่า โรงเรียนมีหน้าที่ที่ จะต้องจัดกระบวนการพัฒนาหลักสูตรขึ้น ในการจัดการเรียนการสอนตามแนวทางของ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

เฉลิมพล พิณฑทอง (2542 : 27-28) ได้รวบรวมแนวคิดของนักวิชาการทั้งไทยและ ต่างประเทศที่ได้จำกัดความหมายของหลักสูตรไว้ลักษณะ ดังนี้

แทนเนอร์ (Tanner) ได้รวบรวมความหมายไว้ ดังนี้

- 1) วิธีแห่งการสั่งสมของความรู้ที่เป็นระบบ
- 2) ตัวแบบของระบบความคิด
- 3) มวลประสบการณ์แห่งเผ่าพันธุ์
- 4) ประสบการณ์ที่ได้ผ่านการชี้แนะ
- 5) สภาพแวดล้อมแห่งการเรียนรู้ที่ได้วางแผนเตรียมการไว้

ล่วงหน้า

6) เนื้อหาสาระของการเรียนรู้ด้านพุทธพิสัย จิตพิสัยและ

กระบวนการ

7) แผนการฝึกอบรมชนิดหนึ่ง

8) ผลที่สุดการฝึกอบรมหรือผลที่เกิดขึ้น

9) ระบบทางเทคนิคของการผลิต

โซเวลล์ (Sowell) ให้ความหมายว่า คือ สิ่งที่ใช้สอนให้กับนักเรียน

อุทัย บุญประเสริฐ กล่าวว่าหลักสูตรคือ สิ่งที่ผู้เรียนพึงได้รับและ

ได้เรียนรู้จากการจัดมวลประสบการณ์ และแผนการจัดการเรียนการสอนที่จัดให้ผู้เรียนโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดผลก่อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้และพัฒนาความสามารถในการดำรงชีวิตเพื่อเป็นผู้ใหญ่ที่ดีและมีคุณภาพในอนาคต

สุมิตร คุณาณกร กล่าวว่าสรุปว่า หลักสูตรมีความหมายกว้างขวาง ทำให้เกิดความเข้าใจที่ไม่ตรงกัน ได้แม้แต่ในหมู่นักวิชาการอย่างไรก็ตามหลักสูตรควรมี 3 ประการ คือ

1) เป็นเอกสารที่กำหนดโครงสร้างการศึกษาของผู้เรียน

ประกอบด้วยความมุ่งหมายเนื้อหาสาระของความรู้และประสบการณ์

2) โครงการที่ประมวลความรู้ ประสบการณ์ที่ให้ผู้เรียน เพื่อ

ความรู้ความสามารถของผู้เรียนแต่ละระดับ

3) วิชาความรู้สาขาหนึ่งที่ว่าด้วยหลักการ แนวปฏิบัติในการ

พัฒนาหลักสูตร

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ กล่าวว่า หลักสูตรมีความหมายตั้งแต่ที่เป็นรูปธรรมจนถึงนามธรรม กล่าวคือ ส่วนที่เป็นนามธรรม หลักสูตรคือรายวิชา แผนกิจกรรมและส่วนที่เป็นนามธรรมคือจุดหมายและประสบการณ์

จากความหมายที่ได้นำเสนอมา พอสรุปได้ว่า หลักสูตรคือสาระความรู้ มวลประสบการณ์ที่ได้จัดไว้ให้ครอบคลุมทุกด้าน เพื่อให้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามเป้าหมายของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่คาดหวังว่าให้ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

กระทรวงศึกษาธิการ จึงได้ดำเนินการ โครงการนำร่อง การใช้หลักสูตรเพื่อจะทำให้เกิดความรอบคอบ มั่นใจในกระบวนการใช้หลักสูตร ตลอดจนเป็นการตรวจสอบ สาระการเรียนรู้และมาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตร และเป็นการเตรียมความพร้อมที่ดี ที่จะนำไปสู่การใช้หลักสูตรที่มีประสิทธิภาพ ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนต่อไป ดังนั้นการพัฒนาหลักสูตร จึงเป็นหน้าที่

ของโรงเรียนที่ต้องดำเนินการ ต้องสามารถนำหลักสูตรแม่บทหรือหลักสูตรแกนกลาง ไปใช้ในการ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้บรรลุผลตามจุดมุ่งหมาย รวมทั้งต้องมีการพัฒนาหลักสูตร สถานศึกษาหรือหลักสูตรท้องถิ่นให้เหมาะสมกับสภาพสังคม ความสนใจ ความสามารถความถนัด ของผู้เรียน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นสำคัญบรรลุตามเจตนารมณ์ของการปฏิรูปการศึกษา

5. การสร้างความร่วมมือกับชุมชน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้บัญญัติในมาตรา 8 (2) ว่า ให้ สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ในมาตรา 9 (6) ได้เน้นย้ำให้การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัวยุวมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบัน สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น และในมาตรา 29 กำหนดว่า ให้สถานศึกษา ร่วมกับบุคคล ครอบครัวยุวมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัด กระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการฝึกอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพ และความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างชุมชน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กำหนดภารกิจของโรงเรียน ในสังกัดไว้ 6 งาน ซึ่งงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นงานหนึ่งที่โรงเรียนทุกโรง จะต้องดำเนินการในด้านกิจกรรมการศึกษาของโรงเรียนการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบ เกี่ยวกับกิจกรรมของโรงเรียน และแสวงหาความร่วมมือจากชุมชนในกิจกรรมของโรงเรียน ตลอดจนโรงเรียนต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนเพื่อช่วยเหลือต่อกัน (สิงห์ชัย ทองอุไร. 2534 : 19)

ความสำคัญของชุมชนต่อการปฏิรูปการเรียนรู้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดยุทธศาสตร์ ในการส่งเสริมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นสำคัญที่เกี่ยวกับชุมชนว่า ผู้ปกครองเอาใจใส่ดูแลให้ความ ช่วยเหลือผู้เรียนได้พัฒนาตามธรรมชาติและศักยภาพ โดยการชี้แนะ อบรมเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ ผู้เรียนร่วมมือกับผู้จัดการเรียนรู้ในการช่วยเหลือผู้เรียน และในการบริหารจัดการ ผู้บริหารต้องเน้น การมีส่วนร่วมของชุมชน ในที่นี้หมายถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับโรงเรียน ในการเข้ามามีส่วนร่วมจัด การศึกษา ของ โรงเรียนตามแนวทางการปฏิรูปการเรียนรู้ (ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด. 2543 : 8-12) ในการกำหนดมาตรฐานโรงเรียน พ.ศ. 2541 ของสำนักงานคณะกรรมการการ ประถมศึกษาแห่งชาติ ในด้านมาตรฐาน ด้านกระบวนการ ด้านการบริหาร โรงเรียนในมาตรฐาน ที่ 4 ว่าโรงเรียนประสานความร่วมมือจากทุกฝ่ายเพื่อพัฒนาโรงเรียน โดยกำหนดตัวบ่งชี้ว่า

การดำเนินงานเพื่อประสานความร่วมมือกับกรรมการโรงเรียน ชุมชน หน่วยงานอื่น ในการพัฒนาโรงเรียนและจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของโรงเรียนได้รวดเร็ว ทันเหตุการณ์ และต่อเนื่อง (สำนักนิเทศและพัฒนามาตรฐานการศึกษา. 2541 : 55)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้จัดทำมาตรฐานในด้านมาตรฐาน ด้านกระบวนการ ในมาตรฐานที่ 14 ว่า ส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและชุมชนในการพัฒนาการศึกษาและมาตรฐานด้านปัจจัย ในมาตรฐานที่ 27 ให้ชุมชนผู้ปกครองมีศักยภาพในการสนับสนุนการศึกษา และ " การพัฒนาการศึกษา " (สุวิทย์ มูลคำ และคณะ. 2543 : 19-20)

รุ่งเรือง สุชาภิรมย์ (2544 : 11-12) ได้นำเสนอผลงานวิจัยของต่างประเทศเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และความสำคัญของผู้ปกครอง ชุมชน ที่มีต่อการจัดการศึกษาว่า ผลการวิจัยด้านครอบครัวในรอบ 30 ปีที่ผ่านมา พบว่า ความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างบ้านกับโรงเรียนมีผลอย่างสูงกับการเรียนรู้ของเด็กซึ่งนอกจากจะมีผลทำให้เด็กประสบความสำเร็จด้านการเรียนแล้วยังช่วยให้เด็กมีพัฒนาการที่ดีด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม ซึ่งส่งผลต่อความก้าวหน้าของชีวิตในอนาคตด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1. นิวซีแลนด์ พบว่าภูมิหลังของครอบครัวมีความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นกับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของนักเรียน จึงได้เสริมสร้างบทบาทของครอบครัวที่มีต่อกระบวนการเรียนรู้ของเด็กด้วยการให้หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสาธารณสุข การศึกษา สวัสดิการสังคม รัฐบาลของท้องถิ่น ชุมชน ร่วมกันพัฒนาเชื่อมโยงนโยบายและโครงการต่าง ๆ ทั้งในด้านเงินทุน การจัดซื้อ และการบริหารเพื่อบรรเทาปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ของเด็ก

2. อังกฤษและเวลส์ ได้ใช้วิธีการอันหลากหลาย เพื่อให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมถึงกับมีกฎหมายบังคับให้ทางโรงเรียนจัดทำเป็นข้อตกลงเป็นลายลักษณ์อักษรระหว่างบ้านและโรงเรียน โดยมีการปรึกษาหารือกับผู้ปกครองก่อนข้อตกลงนี้จะระบุความรับผิดชอบของแต่ละฝ่ายด้วย ส่วนไอร์แลนด์เหนือ ก็มีมาตรการการดำเนินงานคล้ายคลึงกัน โดยอาศัยกลุ่มช่วยสนับสนุนด้านความประพฤติและบทบาทผู้ปกครองในอีกรูปแบบหนึ่งคือการให้ผู้ปกครองและเด็กเรียนรู้ด้วยกันเพื่อพัฒนาความรู้ของผู้ปกครองพร้อมๆ กับให้ผู้ปกครองเข้าใจถึงวิธีการเรียนของลูก โครงการนี้มีการแพร่หลายไปทั่ว

3. ประเทศสหรัฐอเมริกาได้ตระหนักถึงความสำคัญของบทบาทของครอบครัวที่มีต่อคุณภาพการเรียนของเด็ก หนึ่งในเป้าหมาย 9 ประการ คือ การสร้างความร่วมมือระหว่างบ้านและโรงเรียน โดยเน้นความร่วมมือนั้นจะต้องถึงระดับความรับผิดชอบร่วมกัน และ

มีกิจกรรม โครงการมากมายที่ได้รับการสนับสนุนให้มีการดำเนินการเพื่อเพิ่มพูนความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว และ โรงเรียนและให้ความสัมพันธ์เป็นพิเศษ

4. ในประเทศเกาหลี กฎหมายการศึกษาประกันถึงสิทธิของผู้ปกครองและส่งเสริมให้เข้ามามีส่วนร่วมในสภาโรงเรียนเพื่อจัดตั้งประชาคมโรงเรียน และเสนอความคิดเห็นของตนเองเกี่ยวกับการศึกษาของบุตรและผู้อยู่ในความดูแล

จะเห็นว่าการดำเนินการจัดการศึกษา ให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีคุณภาพ นั้นปัจจัยของผู้ปกครองหรือชุมชนนับว่ามีความสำคัญมาก ผู้บริหารจะต้องดำเนินการเพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจความรับผิดชอบ ความร่วมมือในการปฏิรูปการศึกษาาร่วมกัน อันจะทำให้การปฏิรูปการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นสำคัญสำเร็จผลอย่างมั่นคงและยั่งยืน

การสร้างความร่วมมือกับชุมชน เป็นหน้าที่ของสถานศึกษาที่ต้องมีการประสานสร้างความเข้าใจ สร้างความร่วมมือจากทุกฝ่ายในชุมชนในอันที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ทุกเวลา ทุกสถานที่ทำให้เกิดผลอย่างยั่งยืน ซึ่งบทบาทของผู้ปกครองต้องเพิ่มขึ้นจากเดิม ทั้งในลักษณะการให้ความช่วยเหลือ การให้ความร่วมมือ สนับสนุน โรงเรียนในการจัดการเรียนรู้ และเป็นผู้ร่วมจัดการเรียนรู้เพิ่มเติมให้กับผู้เรียน ผู้บริหารสถานศึกษาต้องปรับเปลี่ยนแนวคิด และการปฏิบัติงานของครูผู้สอนในหลายลักษณะเพื่อขอการสนับสนุน การเปิด โอกาสให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วม และร่วมวางแผนพัฒนาผู้เรียน การจัดสถานการณ์ ให้ผู้ปกครองมีความรู้ ความสามารถเพื่อร่วมจัดการเรียนรู้ให้แก่เด็กให้เกิดการเรียนรู้ สามารถนำความรู้ ความสามารถ ไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตจริงได้อย่างเหมาะสมกับตนเองและสภาพการณ์

6. การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้

ในการปฏิรูปการศึกษาตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในประเด็นสำคัญ ผู้เรียนเป็นสำคัญ ต้องมีการปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เต็มศักยภาพของแต่ละบุคคล โดยเฉพาะการวิจัยได้บัญญัติว่าให้สถานศึกษาส่งเสริมให้ผู้สอนใช้การวิจัยเป็นกระบวนการหลักในการพัฒนาการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับ การศึกษา ซึ่งในระดับนโยบายกระทรวงศึกษาธิการ (2542 : 31-35) ได้กำหนดแนวทางด้านการปฏิรูปการเรียนรู้ ในด้านกระบวนการเรียนการสอน ข้อ 1 ว่า ส่งเสริม สนับสนุน วิจัยและพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และด้านวิชาชีพครูและบุคคล ข้อ 2 ว่า ส่งเสริมพัฒนาครูและบุคลากรในสถานศึกษาให้มีความตระหนัก มีจิตวิญญาณ มีความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรกระบวนการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางให้มีการวิจัยในชั้นเรียนและอื่น ๆ ตามความจำเป็นและด้านการบริหารจัดการ ข้อ 6 ว่า ส่งเสริม สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาวิจัยในชั้นเรียน โดยจัดระบบข้อมูล จัดกิจกรรม เผยแพร่ แลกเปลี่ยนผลงานการวิจัยในชั้นเรียนสนับสนุน

ทรัพยากรเพื่อการวิจัยในชั้นเรียนและพัฒนาการวิจัยในชั้นเรียน และนอกจากนี้ยังได้มีผู้กล่าวไว้เกี่ยวกับการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ไว้ดังนี้

กมล ภูประเสริฐ (2544 : 82) กล่าวว่า การวิจัยและพัฒนาในระดับสถานศึกษาจะมุ่งเน้นเกี่ยวกับการแสวงหาวิธีการจัดการเรียนการสอน และการแสวงหาสื่อการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ กระบวนการวิจัยในสถานศึกษาอาจไม่สมบูรณ์เท่ากับการวิจัยทั่วไปเพราะบุคลากรทางการศึกษามิงานในหน้าที่มากอยู่แล้วอาจหย่อนยานเรื่องคุณภาพของการวิจัยอยู่บ้างแต่ก็มีประโยชน์ต่อการปรับปรุงการศึกษาของสถานศึกษาได้อย่างดี

ชูศรี วงศ์รัตน และคณะ (2544 : 10) กล่าวว่า สาระสำคัญในมาตรา 30 ดังกล่าว ซึ่งถึงเจตนารมณ์ในการพัฒนาผู้เรียนและครูให้เป็นบุคลากรแห่งการเรียนรู้ และสร้างองค์ความรู้ โดยใช้กระบวนการวิจัยเป็นเครื่องมือเพราะกระบวนการวิจัยเป็นการฝึกให้มีการคิดอย่างเป็นระบบและทำงานอย่างเป็นระบบ ข้อสำคัญการก้าวไปสู่การเป็น “ครูมืออาชีพ” นั้น ครูต้องเป็นผู้นำทางวิชาการที่สามารถวางแผนและตัดสินใจดำเนินการได้เอง ประเมินตนเองได้ วิเคราะห์วิจารณ์ผลงานหาจุดเด่นและจุดด้อยในงานของตนเองได้ ซึ่งคุณลักษณะเหล่านี้เป็นจุดหมายของการจัดการศึกษาที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนเป็นสำคัญ

ดังนั้นในการปฏิรูปการเรียนรู้ที่ขีดผู้เรียนเป็นสำคัญและการปฏิรูปการศึกษาให้เกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพ สถานศึกษาจะต้องทำการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษา ต้องส่งเสริม สนับสนุนให้ครูผู้สอนสามารถทำการวิจัย การจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพ แนวปฏิบัติที่จะนำไปสู่ความสำเร็จนั้น ผู้สอนต้องวิเคราะห์ รู้ปัญหาและความต้องการ สามารถดำเนินการวิจัย โดยเน้นการวิจัยในชั้นเรียน และสถานศึกษาต้องดำเนินการตามที่กฎหมายและนโยบายกำหนดอย่างจริงจัง ต่อเนื่องเป็นระบบ พร้อมนำผลการวิจัย ข้อค้นพบไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7. การพัฒนาครู

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้ให้ความสำคัญต่อครูและบุคลากรทางการศึกษาเป็นอย่างมาก ซึ่งมาตรา 9 (4) บัญญัติว่าให้มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษาและพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง มาตรา 52 บัญญัติว่า ส่งเสริมให้มีการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมีมาตรฐาน และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้ให้ความสำคัญและจำเป็นในเรื่องบุคลากรว่า การปฏิรูปการเรียนรู้จะสำเร็จได้ยังขึ้นถ้าหากบุคลากรทุกฝ่ายได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเป็นระบบ

โดยเฉพาะการสร้างความตระหนักให้ถึงความสำคัญของการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2542 : 47)

รุ่ง แก้วแดง (2541 : 134-136) กล่าวว่า ครูมีบทบาทและความสำคัญยิ่งในฐานะผู้ให้การศึกษาของชาติ ครูคือผู้ที่กำหนดอนาคตของชาติ ชาติใดมีครูที่มีความรู้ เป็นคนเก่ง เป็นคนเสียสละ ตั้งใจทำงาน เพื่อประโยชน์ของนักเรียน ชาตินั้นจะได้พลเมืองที่เก่งและฉลาด มีศักยภาพ มีความสามารถที่จะแข่งขันกับทุกประเทศในโลกได้ เราจำเป็นต้องมีการพัฒนาการศึกษาจะขาดครูมิได้แม้แต่นิวทอนในการปฏิรูปการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ก็ใช่ว่าไม่จำเป็นต้องมีครูอีกต่อไปแต่กลับตรงกันข้าม ครูยังจะต้องมีบทบาทที่สำคัญมากขึ้น เพียงแต่รูปแบบการทำงานของครูจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนไปการศึกษาในอนาคตยังต้องการครูที่มีความรู้ในเนื้อหาวิชา มีความสามารถในการสอนและมีประสบการณ์ในการแก้ปัญหาเป็นผู้นำในการพัฒนาการศึกษามากขึ้น

วิทยากร เขียงกุล (2542 : 117) กล่าวว่า การปฏิรูปหรือพัฒนาครู เป็นหัวใจที่สำคัญที่สุดในการปฏิรูปการศึกษา ต้องมีการเปลี่ยนแปลงกรอบความคิด ความเชื่อ บุคลิก ค่านิยม พฤติกรรมของครูและผู้บริหารการศึกษาให้มีลักษณะเป็นนักปฏิรูปที่มีแนวคิดใหม่ มีพฤติกรรมใหม่ วิธีการจัดการเรียนใหม่ควบคู่กันไปด้วย

ดังนั้นในการปฏิรูปการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นสำคัญให้ประสบผลสำเร็จนั้น ครูคือปัจจัยแรกที่จะต้องมีการพัฒนา เพื่อปรับเปลี่ยนแนวคิด สร้างความตระหนัก พัฒนาให้มีความรู้ให้ทันต่อการปฏิรูป เสริมสร้างทักษะวิธีการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางการปฏิรูปการเรียนรู้ การประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง การใช้สื่อการเรียนการสอน และแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ อย่างเหมาะสม เพื่อพัฒนาผู้เรียนได้อย่างเต็มที่ตามศักยภาพของแต่ละบุคคล

ความสำคัญของการพัฒนาครู

สถานศึกษาหรือหน่วยงานทางการศึกษาจะปฏิบัติงานได้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้จำเป็นต้องมีครู และบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ มีประสบการณ์ มีจิตสำนึกที่ดี มีความรับผิดชอบ และดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของหน่วยงานได้ แต่ในสถานการณ์ปัจจุบันและอนาคตได้มีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา เทคโนโลยีต่าง ๆ จำเป็นต้องมีการพัฒนาครูและบุคลากรในโรงเรียนหรือหน่วยงานอยู่เสมอ เพื่อจะทำให้องค์กรมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ซึ่งความสำคัญของการพัฒนาบุคลากร ได้มีนักวิชาการหลายท่านกล่าวไว้ ดังนี้

ยนต์ ชุ่มจิต (2533 : 2) กล่าวถึง ความสำคัญของบุคลากรว่า เนื่องจากครูเป็นบุคคลที่มีความสำคัญที่สุดต่อการพัฒนาสังคม และพัฒนาชาติบ้านเมือง เพราะว่าครูต้องมีหน้าที่พัฒนาบุคคลให้มีความเจริญงอกงามอย่างเต็มที่ จนกระทั่งสามารถใช้ความรู้ ความสามารถไปพัฒนาบ้านเมืองต่อไป ดังนั้นการพัฒนาครูจึงเป็นงานที่ต้องทำอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

วิลาศ สิงหวิสัย (2539 : 180) ให้ความหมายว่า คนเป็นทรัพยากรที่สำคัญยิ่งของทุกหน่วยงานนับตั้งแต่หน่วยงานที่เล็กที่สุด จนถึงหน่วยงานที่ใหญ่ที่สุด ทั้งนี้คนเป็นตัวจักรสำคัญในการผลิตออกมา ดังนั้น สิ่งสำคัญที่สุดควรนำมาประกอบการพิจารณาในการปฏิบัติงานคือ ทุกหน่วยงานจะต้องพัฒนาผู้ปฏิบัติงานให้มีสมรรถภาพในการปฏิบัติงานอยู่เสมอ

สุวัชชัย สมไพบุลย์ (2539 : 81-88) กล่าวว่า ไม่มีแบบแผนใดที่ประสบความสำเร็จได้โดยปราศจากกำลังคน ดังนั้น การลงทุนในการใช้ทรัพยากรบุคคลนั้น เป็นสิ่งจำเป็นเสมือนหนึ่ง เป็นการสร้างสาธารณูปโภค ดังนั้นรัฐบาลควรจัดให้ได้รับการศึกษาพร้อมกับการพัฒนาทักษะในการทำงานเพื่อเพิ่มพูนความรู้ความสามารถให้แก่แรงงานเพื่อให้เกิดความชำนาญสามารถเป็นแรงงานที่มีประสิทธิภาพได้

รุ่ง แก้วแดง (2541 : 156-157) กล่าวว่า ถ้าต้องการได้ครูพันธุ์ใหม่ก็จำเป็นต้องพัฒนาครูเสียก่อน มิฉะนั้นก็จะเป็นอย่างนิทานเรื่อง แม่ปูกับลูกปู ฉะนั้นการพัฒนาครูหรือบุคคลจึงจำเป็น ซึ่งครูประจำการส่วนใหญ่ยังขาดการอบรมให้มีความรู้ที่ทันสมัย และการศึกษาหรือฝึกอบรมที่ทำกันอยู่ก็ไม่ได้สอดคล้องกับงานที่ทำ จึงต้องออกแบบการฝึกอบรมใหม่ต้องจัดให้มีขึ้นเป็นระบบในลักษณะที่สัมพันธ์กับงานที่ทำให้เชื่อมโยงกับผลสัมฤทธิ์ของเด็ก ซึ่งเป็นเป้าหมายที่สำคัญ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2542 : 11) กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากรเพื่อการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้เป็นกิจกรรมสำคัญในการบริหารจัดการเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนแนวคิดวิธีการปฏิบัติของบุคลากรที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนการเรียนรู้และคุณภาพนักเรียน

สรุปว่า การพัฒนาครูหรือบุคลากรเป็นภารกิจที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการปฏิรูปการเรียนรู้ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวนี้จำเป็นอย่างยิ่งต่อการปฏิบัติงานใน โรงเรียนหรือองค์กรให้ประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งในการปฏิรูปการศึกษาด้วยแล้ว การปฏิรูปครู หรือบุคลากรทางการศึกษา เป็นภารกิจหนึ่งที่โรงเรียนต้องดำเนินการ เพื่อพัฒนาบุคลากรอื่น ได้แก่ ครูและบุคลากรอื่นที่เกี่ยวข้องให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงสามารถปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นสำคัญได้อย่างมีคุณภาพรวมทั้งปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับวิชาชีพ ดังนั้นจะต้องมีการพัฒนาครูผู้สอนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ให้ปรับเปลี่ยนแนวคิดสร้างความตระหนักสามารถจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นสำคัญได้อย่างมั่นใจ เต็มใจ ซึ่งต้องมีการพัฒนาให้บุคลากรมีทั้งความรู้ มีความสามารถ มีทักษะ ประสบการณ์หลายด้าน อีกทั้งต้องเป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรมเหมาะสมกับมาตรฐานวิชาชีพครูหรือเป็นครูมืออาชีพ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การบริหารการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ได้มีผู้ทำการศึกษาไว้หลายเรื่อง ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาประกอบในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ด้วย ดังนี้

งานวิจัยในประเทศ

อดิศร ศิริ (2543 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยใช้โมเดลชิปปา สำหรับวิชาชีววิทยา โนระดับมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 5 พบว่า เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเลือกเรียน และทำกิจกรรมตามความต้องการ ปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง และชื่นชมผลงานของตนเองและกลุ่ม ทำให้ผู้เรียนเกิดความรักและมีทัศนคติที่ดีต่อวิชาวิทยาศาสตร์ นอกจากนั้นยังเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เคลื่อนไหวร่างกายอย่างเหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะ ผู้เรียนมีความสนใจกิจกรรมที่หลากหลายทำให้มีความพร้อมในการเรียนรู้ มีความกระตือรือร้น ตั้งตัว ใฝ่ต่อการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และพฤติกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนยังทำทลายความคิด สติปัญญาของผู้เรียน สามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนใช้ความคิดอย่างเต็มที่และช่วยให้นักเรียนมีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งแวดล้อมรอบตัวได้อย่างกว้างขวาง ส่งผลต่ออารมณ์ความรู้สึกของผู้เรียน โดยตรง ผู้เรียนจะมีความรู้สึกชื่นชมต่อกิจกรรมที่จัดขึ้น ยังผลให้การเรียนรู้นั้นมีความหมายต่อผู้เรียน

อดุลย์เดช ฐานะ (2543 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนศูนย์กลางใน โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น กลุ่มตัวอย่าง ครูผู้ปฏิบัติการสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดขอนแก่น จำนวน 46 โรงเรียน 205 คน ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น มีการปฏิบัติงานการบริหารจัดการการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง อยู่ในระดับ "มาก" ทั้ง 4 ด้าน โดยมีข้อสังเกตว่า ด้านการจัดปัจจัยสนับสนุนกิจกรรม ด้านการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการนิเทศติดตามผลมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกด้าน และปัญหาในด้านการบริหารจัดการการเรียนการสอนโดยภาพรวม อยู่ในระดับ "มาก" ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านปัจจัยสนับสนุน ด้านการวางแผนการเรียนการสอนและด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ส่วนที่เหลืออีกหนึ่งด้าน คือ ด้านการนิเทศ ติดตามผล มีปัญหาอยู่ในระดับ "น้อย"

ถัดดา ศิลา น้อย และคณะ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยใช้การสอนแบบร่วมมือกันเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาระดับประถมศึกษา กลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนสาขาการประถมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่นจำนวน 83 คน ผลการเรียนวิจัยพบว่า การพัฒนารูปแบบการสอนวิชาการ

สองสังคมศึกษาระดับประถมศึกษา โดยใช้ขั้นตอนการสอนแบบร่วมมือกันเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามแนวคิดชีวิตของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ มีหลักการที่สำคัญคือ ทุกคนมีความสามารถ โอกาสเท่าเทียมกันเพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายและความสำเร็จของกลุ่ม โดยเน้นผู้เรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เพื่อได้มาซึ่งความรู้วิธีการประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ 3 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นนำเสนอเรียนต่อทั้งชั้น มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้นักเรียนเกิดความคิดรวบยอดในเรื่องการสอนวิชาสังคมศึกษา ตามจุดประสงค์การสอนแต่ละครั้ง ภายในขั้นนำเสนอนี้ มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลายอยู่ในขั้นนำขั้นสอน และขั้นสรุป 2) ขั้นศึกษากลุ่มย่อย เป็นการพัฒนาทักษะโดยผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมที่เป็นสื่อกลางเพื่อช่วยเหลือกันภายในกลุ่มในการเรียนรู้ 3) ขั้นประเมินผล เป็นการประเมินความรู้ความเข้าใจจากการทดสอบย่อยการสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน การสัมภาษณ์ ผลงานของผู้เรียนเพื่อเป็นข้อมูลในการปรับปรุงการเรียนการสอนครั้งต่อไป นักศึกษากลุ่มเป้าหมายที่ได้รับการสอนด้วยรูปแบบการสอนแบบร่วมมือกันเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาระดับประถมศึกษา ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีทักษะในการนำเทคนิควิธีการจากการสอนสังคมศึกษาระดับประถมศึกษา เขียนแผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้ถูกต้องและสามารถนำไปฝึกในวิชาการประสบการณ์วิชาชีพได้

จารุทัศน์ จุลบุรมย์ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเป็นครูผู้สอน จำนวน 150 คน และนักเรียน จำนวน 402 คน ผลการวิจัยพบว่า 1) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญจังหวัดกาฬสินธุ์ ส่วนใหญ่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ "มาก" ยกเว้นด้านการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีและสื่อที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนเท่านั้นที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ "ปานกลาง" 2) ปัญหาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ด้านครูผู้สอนมีปัญหาในระดับ "มาก" ยกเว้นด้านผู้บริหาร ด้านผู้เรียน และด้านสื่อ วัสดุกรรมและเทคโนโลยีมีปัญหาในระดับ "ปานกลาง" 3) ข้อเสนอแนะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้ระดับความสำคัญอยู่ในระดับ "มาก" ทุกด้าน คือ ด้านผู้บริหาร ด้านผู้เรียน และด้านสื่อ วัสดุกรรมและเทคโนโลยี

นิติฉิญาพร ประเสริฐสังข์ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่องกลไกมนุษย์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้รูปแบบการสอนแบบซิปปา และใช้รูปแบบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งแบ่งเป็นเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณเชิงคุณภาพ พบว่า การพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนวิชาวิทยาศาสตร์โดยใช้รูปแบบการสอนแบบซิปปาที่พัฒนาขึ้นมาประกอบด้วย กระบวนการเรียนรู้ทั้ง 7 ขั้นตอน

นั้น เป็นกิจกรรมที่เน้นให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างทั่วถึงและมากที่สุด ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ได้ลงมือปฏิบัติจริง นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างเพื่อนและครู ทั้งในรูปของการกระทำ ความรู้สึกและความคิด ได้อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ช่วยเหลือกันทำงานและอาศัยทักษะกระบวนการต่างๆในการเรียนรู้ ตลอดจนสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตัวของนักเรียนเอง และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ได้ ซึ่งเป็นการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของนักเรียน ทำให้นักเรียนกระตือรือร้นและสนุกสนานกับการเรียนเชิงปริมาณ พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียน โดยใช้รูปแบบการสอนที่พัฒนาขึ้นในวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่องกลไกมนุษย์ ปรากฏว่า นักเรียนร้อยละ 80 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนผ่านความรอบรู้ที่กำหนด คือ ร้อยละ 60 ของคะแนนเต็ม

งานวิจัยต่างประเทศ

แมคคาร์ธี (McCathy. 1971 : 705 – A) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทการบริหารงานวิชาการของผู้บริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษาในรัฐนิวเจอร์ซีย์ จากกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหาร โรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหาร โรงเรียน หัวหน้าหมวดวิชาและครู ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มครูมีความคิดเห็นไม่สอดคล้องกับผู้บริหารและผู้ช่วยฝ่ายวิชาการเรื่องการสังเกตการสอน การวัดผลประเมินผลการศึกษาการจัดตั้งคณะกรรมการการบริหารงานวิชาการ และความรับผิดชอบในการตัดสินใจของคณะกรรมการ นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีความเห็นตรงกันว่าผู้บริหารควรจะมีบทบาทที่ความรับผิดชอบ และบริหารงานวิชาการให้มีประสิทธิภาพมากที่สุดนอกเหนือจากการบริหารด้านอื่น ๆ

วิลเลียม (Williams & Owen. 1972 : 4909 – A) ได้ศึกษาเกี่ยวกับงานในหน้าที่ของครูใหญ่โรงเรียนมัธยมศึกษาในรัฐอินเดียนา ประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่าครูใหญ่ส่วนมากใช้เวลาในการประเมินในการปรับปรุงการสอนน้อยซึ่งสอดคล้องกับการค้นพบในประเทศไทยที่กล่าวแล้ว และมักจะมอบหมายความรับผิดชอบในการประเมินผลและปรับปรุงการสอนให้กับหัวหน้าหมวดวิชา การเยี่ยมห้องเรียนของครูใหญ่น้อยมาก และโรงเรียนขนาดใหญ่มากเวลาที่ครูใหญ่ให้แก่การปรับปรุงการสอนของครูซึ่งน้อยมักให้คำแนะนำมากกว่าการฝึก อบรมครู ครูใหญ่มักจะพัฒนาสมรรถภาพในการทำงาน ศึกษาหาความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ ๆ แต่ครูและนักเรียนไม่มีส่วนร่วมในการประเมินผล ครูคิดว่าครูใหญ่แก้ปัญหาได้

แอกที (Agthe. 1980 : 953-A) ได้วิจัยเกี่ยวกับการรับรู้บทบาทหน้าที่ของครูใหญ่และครูในงานวิชาการ พบว่า ครูใหญ่บริหารงานอื่น ๆ มากเกินไป ควรให้ความสำคัญในงานการนิเทศศึกษามากขึ้น ครูใหญ่และครูยอมรับว่าการปรับปรุงการเรียนการสอนต้องทำร่วมกัน และครูใหญ่จะต้องเปลี่ยนบทบาทจากผู้สั่งการมาเป็นผู้ประสานงาน

ทิสเซน (Thiesen, 1985 : 2885-A) ทำการวิจัยกระบวนการประเมินหลักสูตรท้องถิ่น โดยอาศัยอำนาจของมตรัฐ ซึ่งท้องถิ่นจะมีการประเมินทุกๆ ปี เพื่อตรวจสอบว่านักเรียนมีความรู้เพียงพอหรือไม่ ท้องถิ่นสามารถดำเนินกระบวนการนิยาม รวบรวม และบริหารหลักสูตรท้องถิ่นได้เอง จากเอกสารรายงานแสดงให้เห็นว่ากระบวนการประเมินอาจแสดงได้ใน 3 กลวิธี งานวิจัยนี้ได้จัดทำคำอธิบายเกี่ยวกับผลที่เกิดจากการบริหารงาน ซึ่งจะแสดงให้เห็นว่าจะใช้กระบวนการใดเมื่อท้องถิ่นประเมินความมีประสิทธิภาพของการใช้หลักสูตรนั้นๆ กลุ่มตัวอย่างได้แก่โรงเรียนในท้องถิ่นจำนวน 57 โรงเรียน จากทั้งหมด 616 โรงเรียน สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ผลการวิจัยพบว่า ท้องถิ่นใช้กลวิธีประเมินทั้งสาม ซึ่งชี้ว่านิยมให้คำนิยามของหลักสูตรกว้างๆ มากกว่าการนิยามแบบชี้เฉพาะเจาะจง รัฐท้องถิ่นจำกัดคำนิยามของหลักสูตรต่อการเจริญเติบโตทางการศึกษาเป็น 5 ด้าน ในด้านปรัชญาของท้องถิ่นประกอบด้วย การเจริญเติบโตทางสังคม อารมณ์และร่างกาย เช่นเดียวกับการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจในทางด้านวิชาการ ดังนั้นชุมชนจึงกำหนดข้อมูลพื้นฐานสำหรับการประเมินหลักสูตรการสอนของโรงเรียนไว้กว้างกว่าตามที่กฎหมายของแต่ละรัฐกำหนด

นาเกล (Nagel, 1986 : 1140-A) ได้ทำการประเมินหลักสูตรการศึกษาคุณวุฒิบัณฑิตมหาวิทยาลัยอาครอน โดยการส่งแบบสอบถามไปทางไปรษณีย์ให้แก่คุณวุฒิบัณฑิต จำนวน 129 คน จากคำตอบของคุณวุฒิบัณฑิต 113 คน พบว่า ส่วนใหญ่มีความพอใจในประสบการณ์ที่ได้รับจากหลักสูตร และหลังจากที่สำเร็จการศึกษาไปทำงานแล้วปรากฏว่างานในหน้าที่มีความก้าวหน้าไปอย่างดี อย่างไรก็ตามคุณวุฒิบัณฑิตได้ให้ข้อเสนอแนะว่าควรทำการปรับปรุงหลักสูตรให้ทันสมัยเสมอและควรมีการสร้างแผนงานในการทำงานติดต่อประสานกันระหว่างมหาวิทยาลัยและบัณฑิตที่จบออกไปด้วย

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า การบริหารการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญนั้น ถือว่าเป็นหัวใจในการจัดการศึกษา ซึ่งเป็นงานที่มีความสำคัญมากที่สุดของสถานศึกษาและภารกิจที่ต้องดำเนินการให้ให้เกิดสัมฤทธิ์ผลนั้นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้งผู้บริหาร ครูผู้สอน นักเรียน หรือแม้แต่ผู้ปกครองนักเรียนด้วยเช่นกัน ดังนั้นจึงจำเป็นที่ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา ต้องให้ความสำคัญในการพัฒนาการศึกษา โดยเฉพาะการปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนเป็นสำคัญ ตามแนวทางของการปฏิรูปการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษามีหน้าที่ในการปฏิรูปการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นสำคัญที่สุด ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องดำเนินการตามหน้าที่อย่างสอดคล้องสัมพันธ์กันอย่างเต็มศักยภาพเพื่อผลักดัน สรรค์สร้างให้เด็ก เยาวชน พลเมืองไทย เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทุกด้านคือ เป็นคนดี คนเก่ง และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขต่อไป